België-Belgique
P.B.
9090 MELLE 1
3/6013

HEEMKUNDIGE VERENIGING

DE GONDE

jaargang 34 - 2006 nr. 1 **driemaandelijkse uitgave** **ISSN 0770-0393**

"uitgegeven in samenwerking met het Gemeentelijk Museum Melle"

Van villa Bartsoen tot Hof ter Beuken.

— verantw. uitgever : A. De Baets - Klinkerlaan 23 - 9090 Melle —
kantoor 1 Gemeenteplein 13 9090 Melle

Woord vooraf,

Hartelijke dank aan alle leden en steunende leden die spontaan hun lidmaatschap aan onze heemkundige vereniging voor 2006 hernieuwden. Het wijst op uw blijvende belangstelling voor de geschiedenis van Melle en haar deelgemeente Gontrode!

Op **dinsdagavond 21 maart** eerstkomend werken wij mee aan de **"Nacht van de Geschiedenis"**, deze activiteit wordt **te Melle** een eerste maal georganiseerd. Het programma van dit initiatief vindt u verderop in voorliggend nummer van ons tijdschrift.

Zondag 23 april 2006 is het Erfgoeddag, ook te Melle wordt dit georganiseerd. Een kleurrijke tentoonstelling in het Gemeentelijk Museum wordt dan aan u gepresenteerd. Concrete gegevens vindt u eveneens verderop in dit nummer.

Verder hebben bestuursleden van onze vereniging, denken we ondermeer aan André Vervust, hun steentje bijgedragen wat betreft de voorbereiding van **een tentoonstelling over 150 jaar Sint-Vincentiusschool in de Wezenstraat te Melle**.

Komende zomer, beste lezer, zal het **35 jaar geleden** zijn dat archeologische opgravingen met als doel het speuren naar restanten van de in de tweede helft van de 16de eeuw verwoeste burcht, **Cortrosine** genaamd en eertijds de woonplaats van de Heren van Melle, aanleiding gaf tot het **ontstaan van onze heemkundige vereniging**. Een half jaar later reeds, namelijk in 1972, verscheen het eerste nummer van ons tijdschrift 'De Gonde'. In het nummer 2 van deze lopende jaargang gaan we zeker enige herinneringen aan deze tijd van toen ophalen.

Voor de rest houden **we onze ogen vooral gericht op de werking van onze vereniging vandaag én ook een** beetje op de toekomst, mochten er zich jonge(re) mensen (al dan niet met schrijverstalent …) geroepen voelen om mede de schouders daadwerkelijk onder onze vereniging te zetten, we zullen ze **met open armen verwelkomen**!

Jan Olsen

Bestuur van de Heemkundige Vereniging De Gonde

- **voorzitter** : **Paul Den Haese**, Geraardsbergsesteenweg 7, 9090 Melle – 09.252.17.65
- **ondervoorzitter** : - **Ginette Desmet**, J.Van Crombrugghestraat 30, 9000 Gent – 09.223.97.87
  - **Oscar De Backer**, Tuinstraat 71, 9090 Melle – 09.230.27.28
- **secretaris** : **Daniël Lemmens**, Schauwegemstraat 9, 9090 Melle – 09.252.40.87
- **penningmeester** : **Jan Olsen**, Brusselsesteenweg 353, 9090 Melle – 09.252.42.60
- **conservator/archivaris** : **August De Baets**, Klinkerlaan 23, 9090 Melle – 09.252.19.20
- **bestuursleden** : - **Louise de Potter d'Indoye-van de Werve de Schilde**
  Brusselsesteenweg 190, 9090 Melle – 09.252.40.20
  - **Luc De Ruyver**, Apostelhuizen 8A, 9270 Laarne (Kalken) – 09.345.47.88
  - **Marcel Smedts**, Beekstraat 89, 9090 Melle – 09.252.29.70
  - **Ferdinand Steurbaut**, Bosstraat 29A, 9340 Lede – 053.80.11.16
  - **Philip Steurbaut**, Langestraat 74, 9620 Zottegem – 09.360.76.52
  - **Gerard Van Heddegem**, Vossenstraat 86, 9090 Melle – 09.252.23.39
  - **Noël Vanrolleghem**, Kapellendries 32, 9090 Gontrode – 09.330.45.70
  - **André Vervust**, Hof ten Dries 14, 9090 Melle – 09.252.32.07

Ruiladres : Gemeentelijk Museum
Brusselsesteenweg 395
9090 Melle

website : http://users.skynet.be/museum.melle
e-mail : museum.melle@skynet.be

Lid worden van de Heemkundige Vereniging De Gonde kan :

door storting van minimum 7,5 € (gewoon lid)
door storting van minimum 15 € (steunend lid)

op bankrekeningnummer : **448-3586321-38**
van de **Heemkundige Vereniging De Gonde**
p/a Brusselsesteenweg 353
9090 Melle

Leden en steunende leden ontvangen regelmatig ons tijdschrift **"De Gonde"**, boordevol informatie over de geschiedenis van Melle en haar deelgemeente Gontrode.

Kunst- en Vormingscentrum het Ovenveld :

Ovenveldstraat, 9090 Melle, correspondentie: Gemeentelijk Museum – Brusselsesteenweg 393 – 9090 Melle

HISTORISCHE VOETWEGELS (DEEL 3)

- door August De Baets -

De Gentwegel B.W. nr. 48

De Gentwegel liep ongeveer evenwijdig met de Gontrodeheirweg. Vanaf het Schaubos, waar de Gondebeek de grens vormde met Gontrode, liep hij langs de weide van François Botterman :langs het land van Jacques Joseph Verplancke. Vandaar liep hij schuins weg naar de hofstede van Jan Baptist Van Hecke waar hij de Gontrodeheirweg vervoegde.In feite was hij een verlenging van de gelijknamige weg op het grondgebied van Gontrode. Waarschijnlijk lag er over de Gonde een brug die beide wegels verbond. Opmerkelijk was wel dat de wegel op Gontrode een breedte had van 3m en op Melle slechts 1,50m.Voor de inwoners van Gontrode en van verderop sneed hij een hele hoek af om de Gontrodeheirweg te vervoegen naar Gent toe.

De Lijkewegel (1)- B.W. nr. 49

Uit de Atlas van de Buurtwegen blijkt dat Melle in de 19de eeuw twee Lijkewegels had. De eerste stond bekend als buurtweg nr. 49 en de tweede als buurtweg nr. 50. Behoudens de naam hadden deze wegels niets met elkaar gemeen.
Buurtweg nr. 49 begon in de Lange Munte aan de hofstede van Pierre Jean De Corte. Hij liep door de bossen van Eugène de Naeyer en stopte aan de Bosstraat. Aan het einde van deze straat, linksweg in de Kalverhagestraat aan het goed ter Kalverhage, begon opnieuw de Lijkewegel. Hij vervolgde zijn weg door de Kleine Camerkens tot aan het Cammerkenslos waar hij terug onderbroken werd tot aan de Konijnenwegel. Vandaar ging het recht naar de Strepe aan de vroegere Boerenvijver. Op de kaart van Ferraris zien we dat de Lijkewegel nog vanaf de Strepe doorliep naar de Klopekkenwegel en de watermolen aan de Gonde. Dit deel is niet meer te zien op de kaart van de Buurtwegen gemaakt na de aanleg van de spoorlijnen Gent-Mechelen en Gent-Aalst.
Volgens J. Verdam zou de naam Lijkewegel zijn betekenis halen uit het feit dat het een weg was die naar het kerkhof leidde. Hij komt als toponiem ook in andere plaatsen voor in de vorm van lijcstraete of lijckwegh en loopt inderdaad steeds in de richting van het kerkhof.
Vroeger werden de lijkkisten meestal gedragen door vier personen. Dit kan verklaren waarom de Lijkewegel een breedte had van 1,50m in plaats van 1m zoals de gewone voetwegels.
De wegel werd mogelijks ook gebruikt om het kaphout uit de naburige bossen weg te brengen.

De Lijkewegel (2) of Elsdrieswegel

In de lijst van de straten en voetwegels van de Atlas der Buurtwegen staat onder nummer 50 een tweede Lijkewegel ingeschreven. Deze wegel had een breedte van 1,50m en was 467m lang. Hij begon in de Vossenstraat ter hoogte van de huidige Beekstraat aan de Kleine Elsdries. Hij volgde de loop van de beek en, ongeveer ter hoogte van de Rijksschool, sloeg hij af en dwarste het Santfort en vervoegde op Mellekouter de Mellekouterrede die verderop eindigde aan de Geraardsbergsesteenweg.
Waarom deze buurtwegel Lijkewegel werd genoemd is ons een raadsel.
Op de kadasterkaart van P.C. Popp zien we buurtweg nr. 50 vermeld als Elsdrieswegel hetgeen ons heel wat logischer lijkt gezien hij zijn oorsprong vindt aan de Kleine Elsdries.
Vermoedelijk is de benaming van een tweede Lijkewegel het gevolg van een administratieve fout of verstrooidheid en diende men in feite Elsdrieswegel te schrijven. Het lijkt ons niet evident dat men langs deze wegel overledenen naar de kerk zou gedragen of vervoerd hebben.

De Haezewegel of Laernewegel B.W. nr. 65

De benaming van buurtweg nr. 65 lijkt ons weer een dubieus geval. Zoals het geval is bij de Lijkewegel is er een verschil tussen de tekst in de Atlas der Buurtwegen en de kaart van P.C. Popp. In de atlas wordt hij als Haezewegel ingeschreven en op de Poppkaart staat hij aangeduid als

Laernewegel. Vóór de Franse bezetting in 1794 ontsproten de namen meestal uit het volksgebruik. De Fransen brachten hier verandering in door de straatnamen officieel te registreren. De nieuw aangestelde gemeenteraden kregen de bevoegdheid voor het geven van namen aan de wegen.
Of de naam Haezewegel iets te zien heeft met het ons bekende knaagdier is niet met zekerheid te zeggen maar er zijn wel een paar argumenten die er voor in aanmerking komen.
De Haeze- of Laernewegel verbond de Gontrodeheirweg met de Mellekouter of Asschauwergem en lag aan de bocht van de genoemde heirweg ter hoogte van de huidige Fazantstraat. In de 18de eeuw volgde hij de kadasterlijnen tussen de eigendommen van de weduwe Andries de Simpel en het leen van Judocus Morel en verderop noordwestelijk de gronden van de douarière vander Meersche. Op de kaart van P.C. Popp van ca. 1850 blijkt dat de wegel verlegd was in zuidoostelijke richting aan de overzijde van de vroegere eigendom van de weduwe de Simpel en op genoemd tijdstip in handen gekomen was van zekere Barbara De Coene uit Gent. De wegel vormde dan de scheiding of kadasterlijnen tussen de gronden van genoemde Barbara en deze van Simon Kotman uit Gontrode. Over de verlegging van de wegel en de reden daarvoor hebben we geen informatie gevonden. De verlegde wegel was 1m breed en had een lengte van 332 m. Voor de oude wegel beschikken we over geen gegevens.
Het is niet uitgesloten dat de naam Haezewegel een volkse bijnaam was zoals men van de Konijnenpijp sprak in verband met de Kerkstraat. Het is echter niet uitgesloten dat hazen een rol hebben gespeeld bij deze naamvoring. De haas zoekt zijn voedsel in het open veld vooral op de vruchtbare klei- en zandgronden van de kouters. Hij vermijdt de bossen en verbergt zich liefst in het hoge gras en struikgewas. De Haezewegel voldeed ongetwijfeld aan deze criteria. Hij liep dwars door de Mellekouter en hij was afgezoomd met een dikke haag zoals duidelijk te zien is op de kaart van Ferraris.
De naam Laernewegel kan een oude historische achtergrond hebben. In de opsomming van de leenhouders of cijnsplichtigen bij het hof of heerlijkheid van Melle, begin 13de eeuw, vinden we een Balwinus van Larne als cijnsplichtige aan dit hof. Hij betaalde jaarlijks vier schellingen voor een mansura, een hut met een lapje grond. Toeval of niet maar aan de vroegste Laernewegel lag in 1748 nog een leen toebehorend aan Judocus Morel. Het is dus niet uitgesloten en zelfs zeer waarschijnlijk dat de wegel zijn naam ontleende aan deze Baldwinus van Larne.

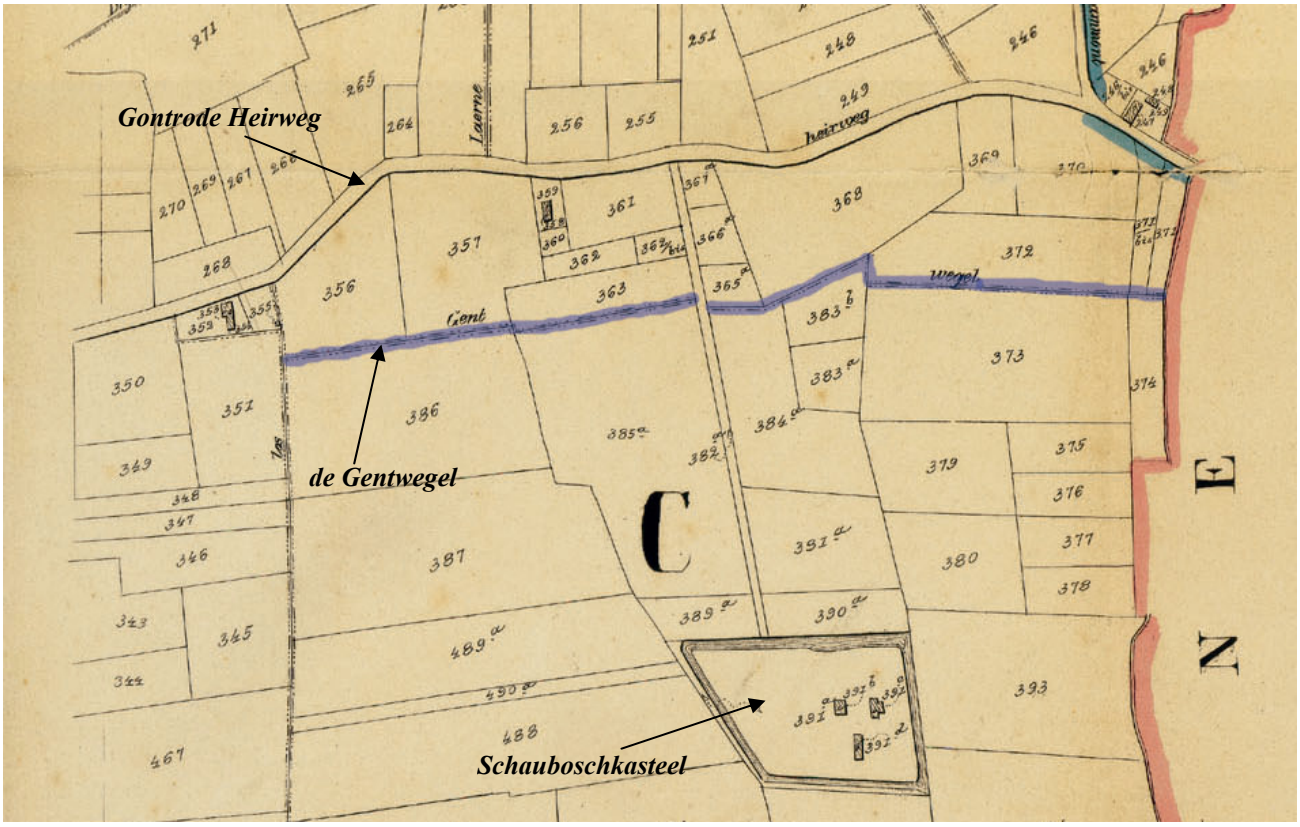

Detail uit de kadastrale kaart van P.C. Popp (ca. 1850)

Detail uit de atlas der buurtwegen van Melle (plan nr. 7) ca. 1840.

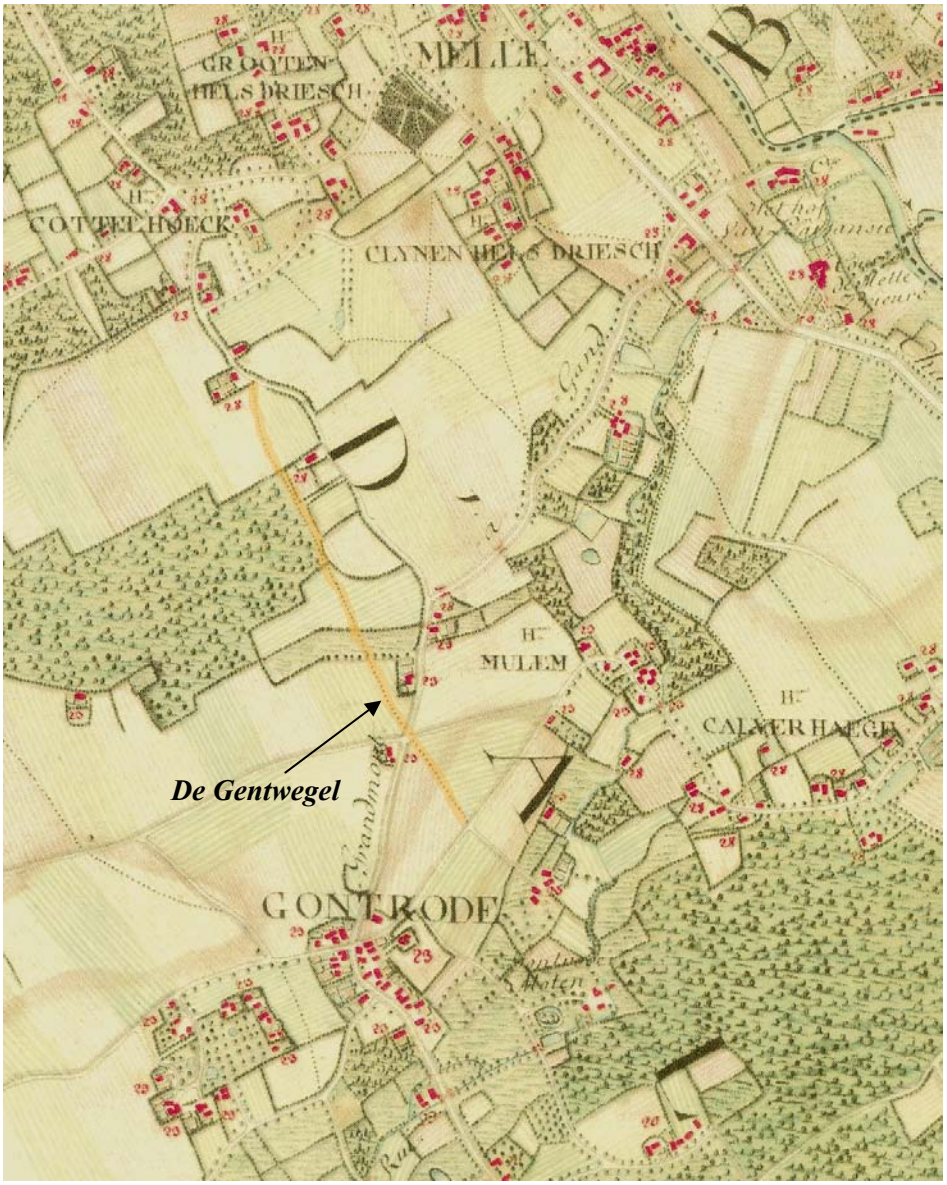

Detail uit de figuratieve kaart van graaf de Ferraris, ca. 1777-'78.

Davidsfonds

"We kruipen uit onze klomp"

Didactische film over de klompenmakerij van Henri Van De Voorde, gemaakt door Eric Raes.

"Getuigenis over 70 jaar Davidsfonds te Melle"

De oudste leden van de Davidsfondsafdeling Melle halen even herinneringen op.

"Klimmen in Melse stambomen"

Verschillende leden van de afdeling Melle van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde (VVF) stellen de resultaten voor van hun fascinerende speurtocht naar de voorouders. Sommigen hebben al hun gegevens in een computerprogramma gestopt en demonstreren de mogelijkheden ervan.

"Avondwandeling in het Gemeentelijk Museum"

Een unieke kans om kennis te maken met het klompenmakersgereedschap uit onze eigen collectie, documenten te bezichtigen uit de lange bestaansperiode van het Davidsfonds te Melle en de sfeer op te snuiven bij het artistieke werk van de Melse beeldhouwer Jules Vits alsook in de afdeling archeologie met zijn ruiterstatuette in gebakken klei, dat ooit een versieringselement was van de Gentse verblijfplaats van de Tempeliers in de middeleeuwen.

Alle activiteiten gaan door in de ruimten van het Gemeentelijk Museum, Archief & Documentatiecentrum, Brusselsesteenweg 393-395, 9090 Melle.

info: 09.252.26.47, e-mail: museum.melle@skynet.be

VILLA 'BARTSOEN': DE VOORGESCHIEDENIS VAN 'HET BEUKENHOF' OP MELLE-VOGELHOEK

- door Jan Olsen -

Een foto uit de collectie van het Gemeentelijk Museum met inventarisnummer 146 en de vermelding "**Melle – villa Bartsoen**" trok onlangs mijn aandacht, ik kon deze woning niet onmiddellijk thuisbrengen en startte mijn onderzoek. Via de bevolkingsboeken van Melle kwam ik al snel te weten dat de naam 'Bartsoen' eigenlijk 'Baertsoen' moest wezen. De drukker van de zichtkaart had me dus een beetje op een verkeerd been gezet.

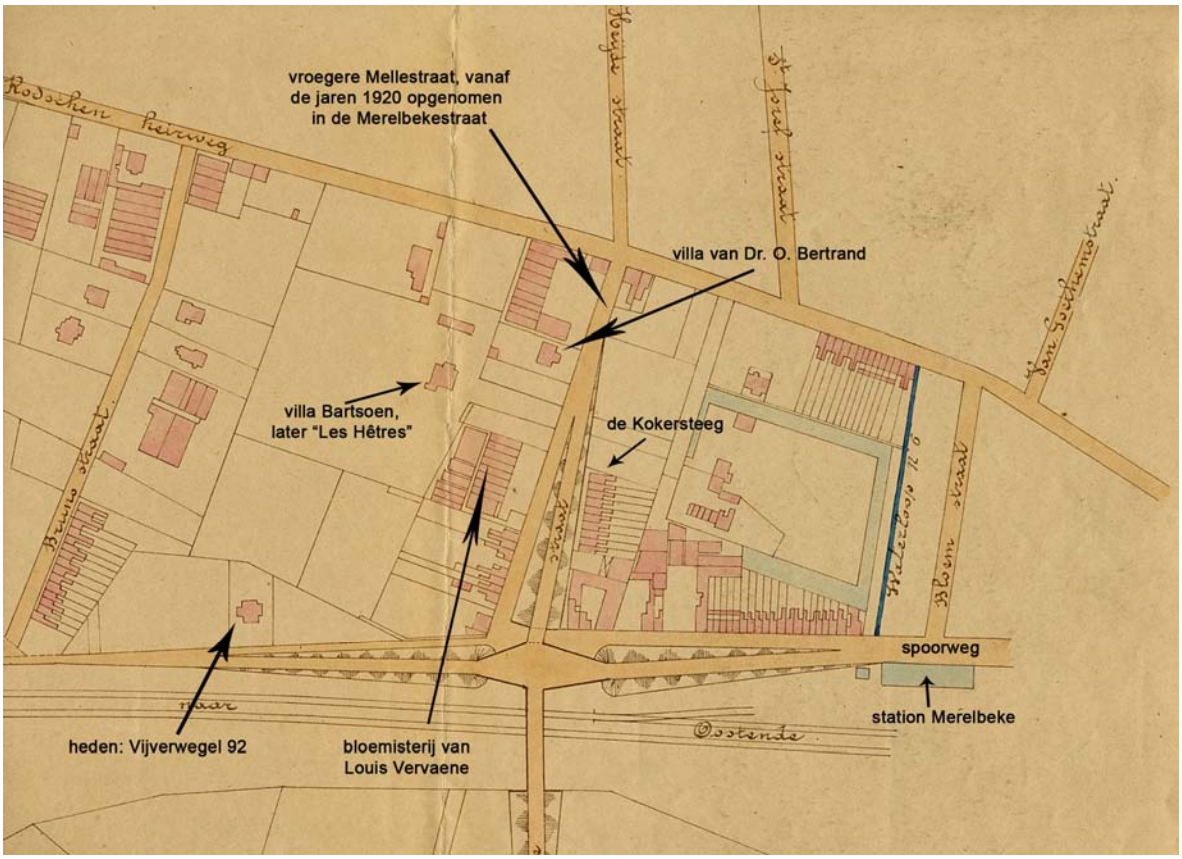

Detail uit de stedebouwkundige kaart van August Poppe, daterend uit 1917.

In de besproken villa, gelegen langs de toenmalige Mellestraat en dragende het huisnummer 19 (later, in de jaren 1920, werd dit adres: Merelbekestraat 109) woonde een zekere **Théodore Baertsoen**. Deze mijnheer Baertsoen werd te Avelgem op 20 april 1832 geboren als 9de kind van Pierre François Baertsoen (1793-1864) en zijn tweede echtgenote, Barbe Thérèse Moerman (1793-1880), voor haar was het haar 4de kind.

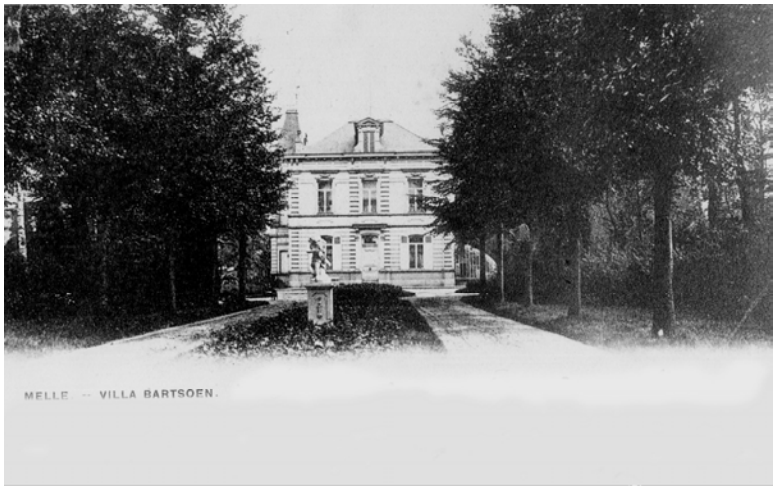

Over de familie Baertsoen werd in 1969 onder de directie van **Ch. Van Renynghe de Voxvrie** een uitgebreide genealogische bijdrage gepubliceerd in deel 9 van **de**

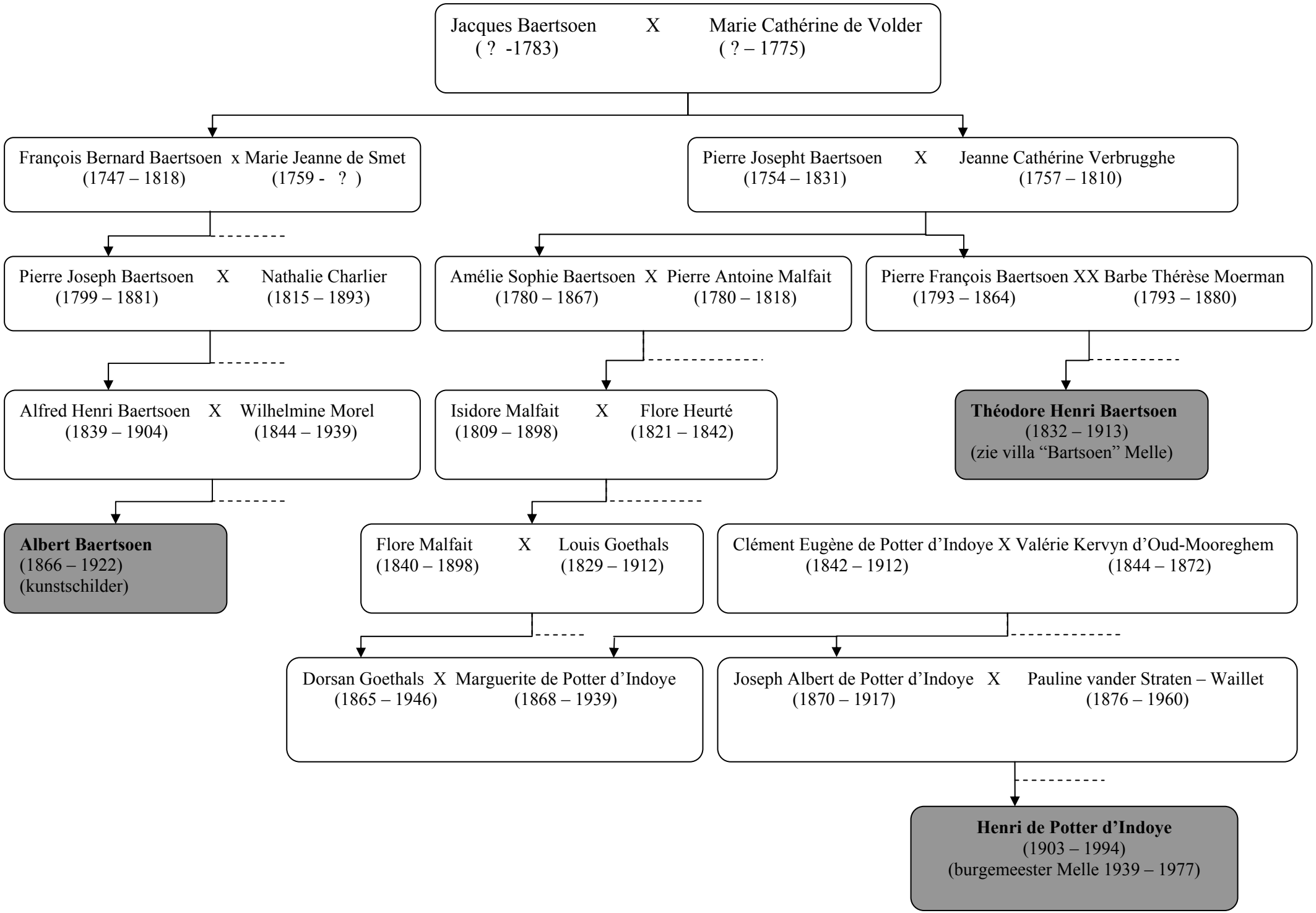
Jacques Baertsoen (? -1783) X Marie Cathérine de Volder (? – 1775)
François Bernard Baertsoen (1747 – 1818) x Marie Jeanne de Smet (1759 - ?)
Pierre Josepht Baertsoen (1754 – 1831) X Jeanne Cathérine Verbrugghe (1757 – 1810)
Pierre Joseph Baertsoen (1799 – 1881) X Nathalie Charlier (1815 – 1893)
Amélie Sophie Baertsoen (1780 – 1867) X Pierre Antoine Malfait (1780 – 1818)
Pierre François Baertsoen (1793 – 1864) XX Barbe Thérèse Moerman (1793 – 1880)
Alfred Henri Baertsoen (1839 – 1904) X Wilhelmine Morel (1844 – 1939)
Isidore Malfait (1809 – 1898) X Flore Heurté (1821 – 1842)
Théodore Henri Baertsoen (1832 – 1913) (zie villa "Bartsoen" Melle)
Albert Baertsoen (1866 – 1922) (kunstschilder)
Flore Malfait (1840 – 1898) X Louis Goethals (1829 – 1912)
Clément Eugène de Potter d'Indoye (1842 – 1912) X Valérie Kervyn d'Oud-Mooreghem (1844 – 1872)
Dorsan Goethals (1865 – 1946) X Marguerite de Potter d'Indoye (1868 – 1939)
Joseph Albert de Potter d'Indoye (1870 – 1917) X Pauline vander Straten – Waillet (1876 – 1960)
Henri de Potter d'Indoye (1903 – 1994) (burgemeester Melle 1939 – 1977)

'Tablettes des Flandres'. Een achterkleinzoon van een van Théodore's grootooms was niemand minder dan de beroemde kunstschilder **Albert Baertsoen** (1866-1922), zie ook De Gonde, jaargang

De vroegere Mellestraat, sinds de jaren 1920 deel van de Merelbekestraat. Rechts de Kokersteeg en de oprit van de brug over de spoorweg richting kruispunt 'De Leeuw'.

27, 1999, nr. 2-3 in het artikel 'Een monument voor de textielindustrieel Felix Beernaerts te Wetteren, naar een ontwerp van beeldhouwer Jules Vits'. Er zijn overigens nog meer interessante verwantschappen van de Baertsoens met bekende Mellenaars. Zo was de achterkleinzoon van de oudste zus van Théodore's vader, Floris van Loo gehuwd met Delphine Wauters, een dochter van **Pierre Wauters** (1800-1855) en zijn vrouw **Colette Bossaert** (1818-1859), de familie Wauters wordt in Melle-Vogelhoek sinds de jaren 1920-'30 blijvend herinnerd door de aanleg van **de Wautersdreef**. Het was overigens een zoon van voornoemd gezin die mee aan de basis lag van de bouw van **de kapel op Vogelhoek** (zie De Gonde, jaargang 31, 2003 nr. 1, "Kerk O.-L.-Vrouw Onbevlekt Ontvangen / Melle-Vogelhoek", een artikel geschreven door Henri Braeckman). Théodore Baertsoen was tevens een kozijn van Isidore Malfait, deze laatste was de grootvader van Dorsan Goethals die gehuwd was met Marguerite de Potter d'Indoye, een tante van **een gewezen burgemeester van Melle** (1939-1977), **Henri de Potter d'Indoye** (1903 -1994). Het gezin Goethals-de Potter d'Indoye had een dochter Isabelle Goethals (1902-1995) die in 1925 huwde met **Gaston Braun** (1903-1990), zoon van Emile Braun (1879-1968) en Adrienne Roland (1883-1946). Zij bewoonden het kasteel 'Runenborg' te Heusden, dat gedeelte van deze gemeente maakt parochiaal deel uit van Melle. Van hem hangt een obiit in de Sint-Martinuskerk, zie De Gonde jaargang 26, 1998 nummer 1 (De rouwborden of obiits uit de Sint-Martinuskerk te Melle, p. 15 en volgende), alsook kleinzoon van een gewezen burgemeester van de stad Gent, de beroemde Emile Braun (1849-1927). Een zuster van de kunstschilder Albert Baertsoen, Marthe (1868-1958) was gehuwd met Léon Buysse, een kozijn van **Cyriel Buysse**, de bekende Vlaamse **naturalistische schrijver**. Een andere zuster van voornoemde kunstenaar, Suzanne, was verwant met de families Mechelynck, van Nieuwenhuyse en d'Udekem d'Acoz.
Een jongere broer van Théodore Baertsoen, met name Hector (1829-1895) had een kleindochter, Yvonne Tysebaert die getrouwd was met **de Gentbrugse kunstschilder Pierre Lippens** (1890-1981). Een andere kleindochter van hem, Jacqueline de Bersaques huwde Claude Nowe, een zoon van de toenmalige **Gentse stadsarchivaris Henri Nowe**.
Toenmalige buren van Théodore Baertsoen in de Mellestraat waren in het nummer 17 **de bloemist Louis Vervaene**, geboren te Ledeberg in 1846 en overleden te Melle in 1917 (zie ook De Gonde,

jaargang 28, 2000 nr. 1, 'Funerair erfgoed te Melle, het grafmonument van de familie Vervaene-Brant') en verderop in het nummer 21: **Dr. Omer Bertrand** (1883-1971) en zijn vrouw, Anna De Koker (1890-1970) alsmede hun drie zonen.
Théodore Baertsoen overleed te Melle op 17 januari 1913. Hij bleef ongehuwd en liet geen nakomelingen na. Zijn villa te Melle deelde hij afwisselend met zijn woonst aan de Albertlaan te Gent. Wanneer de villa Bartsoen precies gebouwd werd en of T. Baertsoen zelf de bouwheer was konden we nergens natrekken, vooral door gebrek aan voldoende archiefstukken.
In november 1919 weten we **Karel** (Charles) **Verwee** (Verwée) met zijn gezin vanuit Ledeberg te

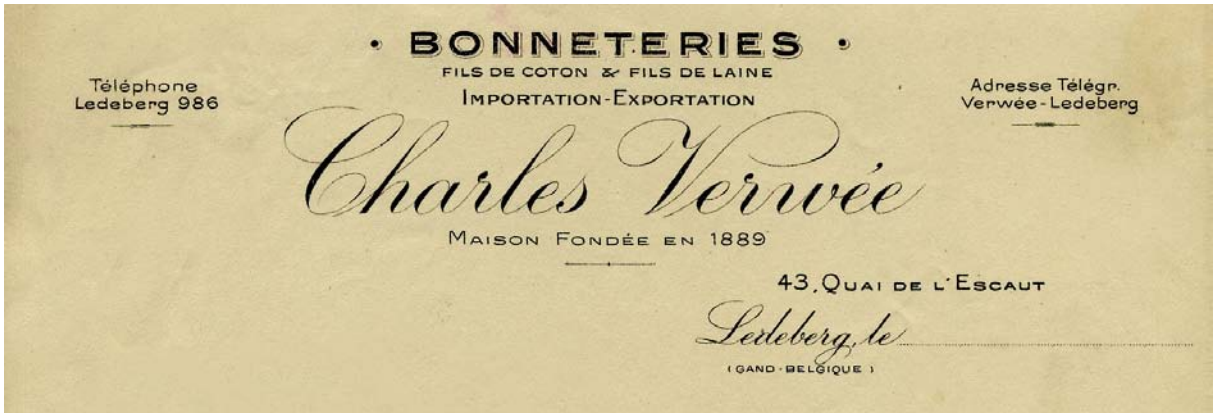

Melle komen wonen in de gewezen villa 'Bartsoen'. Karel Verwee werd geboren te Gent op 7 november 1863 en huwde een derde maal te Mechelen in 1912 met Leopoldina Van der Voort (° te Mechelen op 23 maart 1878). Karel Verwee was een nijveraar en had een **breigoedfabriek te Ledeberg** aan de Scheldekaai (zie een briefhoofding van zijn bedrijf hierbij als illustratie afgedrukt). Deze firma werd gesticht in 1889. Een dochter van hem, Yvonne Verwee, was ook actief in het voormeld bedrijf. Samen met haar eerste echtgenoot betrok ze een tijdje een woning om de hoek, met name in de Vijverwegel (heden het nr. 92). Een villa in 1914 gebouwd door een zekere **Alfons De Noose**.
Op een andere zichtkaart weten we de vroegere villa 'Bartsoen' eveneens afgebeeld (collectie

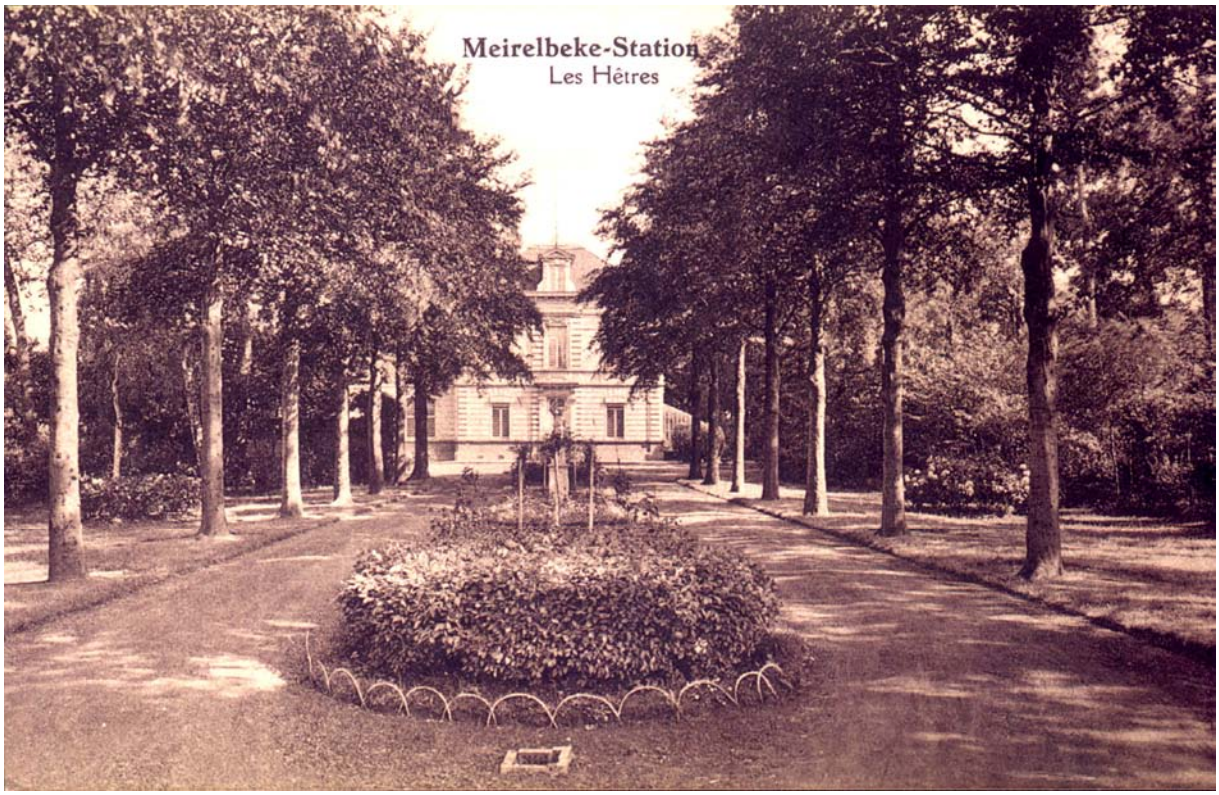

Gemeentelijk Museum, inventarisnummer: 1240) en bekend staan als '**Les Hêtres**' ('de beuken'), vermoedelijk zo genoemd naar de soort bomen die er in het park rondom prominent hun plaats innamen. Uit briefwisseling en aan de hand van het verslagboek van het Melse College van Burgemeester en Schepenen maakten we op dat Karel Verwee in 1922 de gemeentelijke toelating vroeg om een **breigoedfabriekje** te bouwen op zijn eigendom, **langs de huidige Vijverwegel**, dicht tegen de hoek met de Merelbekestraat aan. Pas in het voorjaar van 1924 kreeg voornoemde de machtiging om zijn bouwwerk, naar een ontwerp van de Gentbrugse architect Charles De Nil, op te starten. Deze werkhuizen staan er vandaag nog steeds. Op een van de gevels zie je de naam Verwee nog voorkomen. Karel Verwee overleed in zijn woning te Melle op 23 februari 1940.
Na Verwee was **de Gentse textielfirma Peeters** in dit fabrieksgebouw actief. Op de gevel is dit overigens ook vandaag nog merkbaar.

De gronden en het park rond de gewezen villa 'Bartsoen' of 'Les Hêtres' waren na Wereldoorlog II eigendom geworden van een zekere mijnheer **De Wever**. Op de gemeenteraadszitting van oktober **1953** werd een urbanisatieplan m.b.t. een door voornoemde aan te leggen 'villawijk' aan de Merelbekestraat in bespreking genomen. **Vanaf 1955** werden ertoe de eerste bouwaanvragen ingediend. Het College van Burgemeester en Schepenen van 5 februari 1955 besliste de nieuwe (weliswaar op een pijpenkop) doodlopende straat, uitgevend op de Merelbekestraat en liggend op de vroegere gronden van Karel Verwee, de naam te geven van '**Het Beukenhof**' (Hof ter Beuken), duidelijk refererend naar de naam van de villa ten tijde van een van haar bewoners.

De ingang van het 'Hof ter Beuken', foto genomen in het jaar 2000 vanuit de Merelbekestraat.

GEMEENTELIJK MUSEUM MELLE

Brusselsesteenweg 395 9090 Melle

van 10.00 tot 18.00 uur, doorlopend

TENTOONSTELLING

“Communie- en andere gedachtenisprentjes, een kleurrijke evolutie”

Een expositie met talloze prachtige papieren pareltjes uit de eigen collectie. We laten het publiek kennis maken met de modeverschijnselen in de illustraties over een periode van wel meer dan honderd jaar. Voor wie wil wegdromen in zoete voorstellingen, voor wie houdt van moderniteit in de wijze van uitbeelden of een speurder is op zoek naar vergelijkingspunten met bijvoorbeeld de stijlevolutie in de architectuur, is deze tentoonstelling zeker een aanrader!

Toegang: GRATIS!

Vanaf 24 april kunt u deze tentoonstelling ook nog bezichtigen, evenwel na afspraak. Tijdens het weekend van de zomerkermis is deze eveneens toegankelijk voor het publiek (einde van de expositie is voorzien op vrijdag 7 juli eerstkomend).

Info: 09.252.26.47, e-mail: museum.melle@skynet.be

www.erfgoeddag.be

De Vlaamse Infolijn 0800 – 3 02 01 elke werkdag tussen 9 en 19 uur
Gezinsbond één DE CUYPER cultuurweb.be LIN MediaFoundry° #easynet Broadband Networks levis Met steun van de Vlaamse overheid

HET ORGEL VAN DE SINT-BAVOKERK TE GONTRODE

- door Noël Vanrolleghem -

De auteurs A. Fauconnier en P. Roose publiceerden in 1994 in het tijdschrift “Orgelkunst” een artikel “Het orgel te Gontrode, andermaal een Lovaert-orgel geïdentificeerd” en wijdden aan het orgel een zeer uitgebreide technische deskundige beschrijving.
Het oorspronkelijk contract tussen orgelbouwer Leo Lovaert en de kerkgemeenschap van Gontrode samen met de omgezette tekst vind je hierbij afgedrukt:

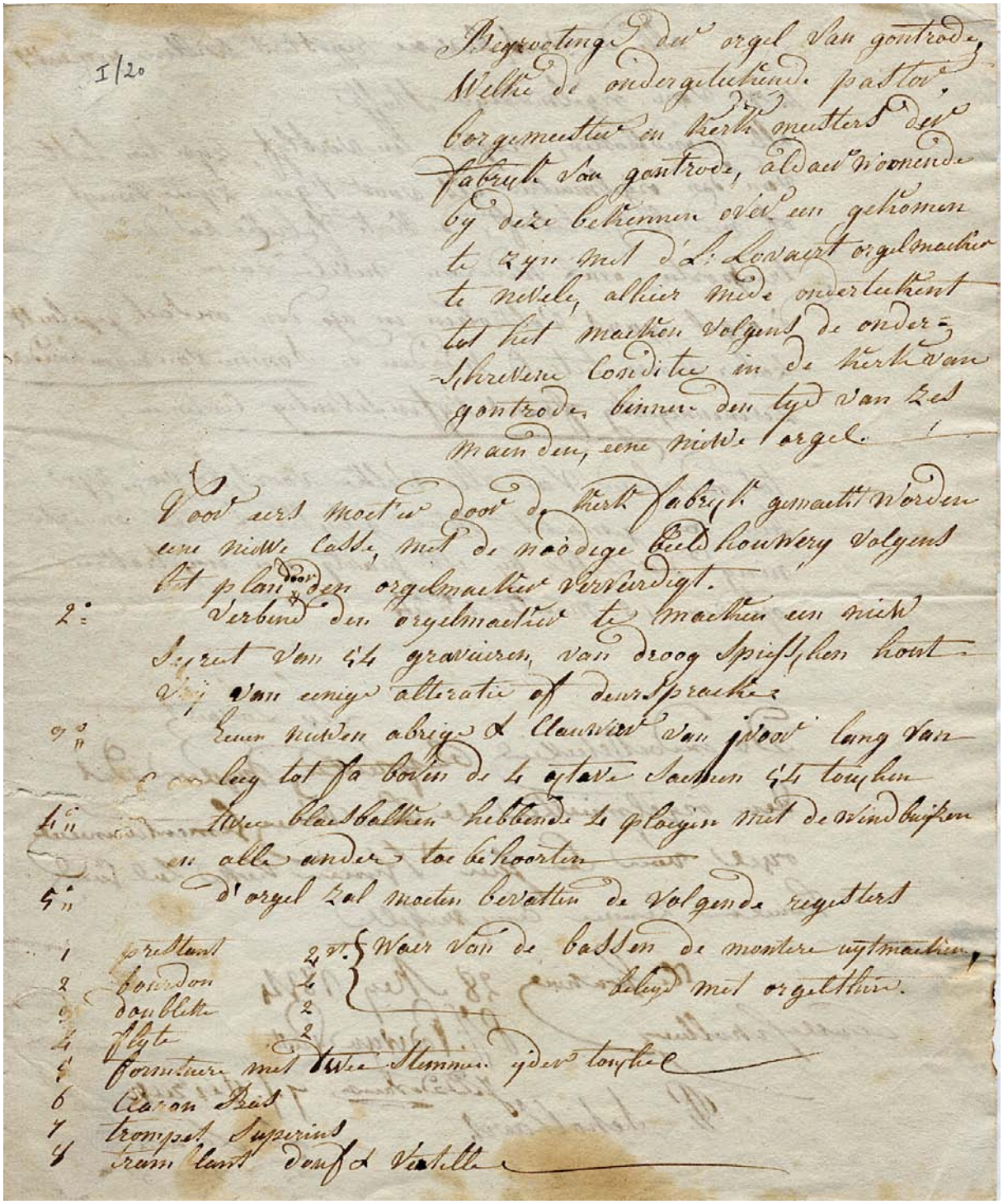

I/20

Begrootinge der orgel van gontrode, welke de ondergeteekende pastor, borgemeester en kerk meesters der fabryk van gontrode, aldaer woonende by deze bekennen over een gekomen te zyn met d'L: Lovaert orgelmacker te nevele, alhier mede onderteekent tot het maeken volgens de onderschrevene conditie in de kerk van gontrode, binnen den tyd van zes maenden, eene nieuwe orgel.

Voor eers moet er door de kerk fabryk gemaekt worden eene nieuwe casse, met de noodige beeldhouwery volgens het plan door den orgelmacker verveerdigt.

2° Verbind den orgelmacker te maeken een nieuw secret van 54 graveeren, van droog spiesschen hout vry van eenige alteratie of deursprake.

3° Eenen nieuwen abrige & clauwier van jvoor lang van laag tot fa boven de 4 octave saemen 54 touchen

4° twee blaesbalken hebbende 4 ploegen met de windbuyzen en alle ander toebehoorten

5° d'orgel zal moeten bevatten de volgende registers

1 prestant 2 v. } waer van de bassen de montere uytmaeken, beleyd met orgelthin.
2 bourdon 4
3 doublette 2
4 flyte 2
5 fornituere met twee stemmen yder touche
6 Claron Bas
7 trompet superius
8 tremblant doux & ventille

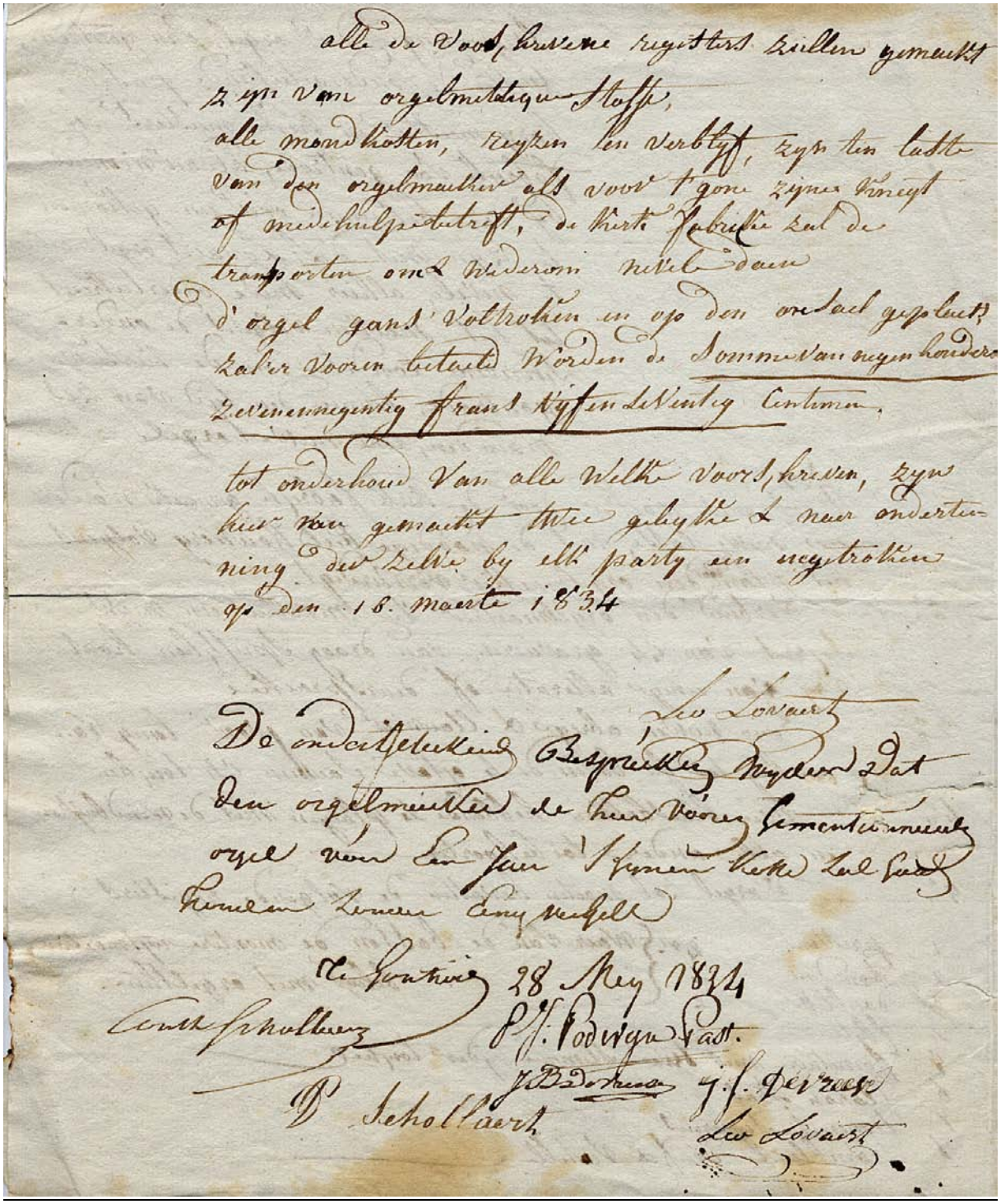

Omzetting:

Begrootinge der orgel van Gontrode welke de ondergeteekende pastor, borgemeester en kerkmeesters der fabrieke van Gontrode aldaer woonende bij deze bekennen overeen gekomen te zijn met dheer L. Lovaert orgelmaeker te Nevele alhier mede onderteekent tot het maeken volgens de onderschrevene conditie in de kerk van Gontrode binnen den tijd van zes maenden een niewe orgel.

1e. Voor eers moet er door de kerkfabrijk gemaekt worden een nieuwe casse met de noodige beeldhouwerij volgens het plan door den orgelmaeker verveerdigt

2e. Verbind den orgelmaeker te maeken een niew secreet van 54 gravuiren van droog spiesschen hout vrij van eenige alteratie of deurspraeke

3e. Eenen niewen abrige en clauwier van ivoor lang van do leeg tot fa boven de 4 octave saemen 54 touchen,

4e. Twee blaesbalken hebbende 4 ploeyen met de windbuijzen en alle ander toebehoorten

5e. D'orgel zal moeten bevatten de volgende registers

1 prestant	*4 r*	*waarvan de bassen de montere uijtmaeken beleijd met orgelthin*
2 bourdon	*4*	
3 doublette	*2*	
4 flute	*2*	
5 fornituere met twee stemmen ijder touche		
6 claron bas		
7 trompet superius		
8 tramblant douc ende ventille		

Alle de voorschrevene registers zullen gemaekt zijn van orgelmetalique stoffe
Alle mondkosten, reijzen en verblijf zijn ten laste van den orgelmaeker als voor t'gone zijne knegt of medehulpe betreft. De kerkfabricke zal de transporten om ende wederom Nevele doen

D'orgel gans voltroken en op den oxsael geplaets zal er vooren betaeld worden de somme van negenhondert zevenennegentig frans vijfenseventig centimen

Tot onderhoud van alle welke voorschreven zijn hier van gemaekt twee gelijke en naer ondertecning der zelve bij elk partij een ingetroken op den 16 maerte 1834

Leo Lovaert

De ondergeteekenden bespreeken wijder dat den orgelmaeker de hiervooren gementionneerde orgel voor een jaer 't sijnen koste zal goede houden zonder eenig vergelt

Te Gontrode 28 meij 1834

Constant Schollaert *P.J. Podevijn, pastoor*
P. Schollaert *J.B. De Vreese* *J.F. De Vreese*
Leo Lovaert

Het contract vermeldt niet wie de orgelkast zal maken, maar een inscriptie binnen de kast in potlood vermeld "Petrus Dauwe 1834", mogelijks een meubelmaker.
Voor het bekleden van de blaasbalgen werd in 1834 een som van 23,31 F betaald aan de heer Vergeylen.
Gelet dat het hier om een klein orgel gaat, dat de leveringstermijn zes maanden bedraagt, dat de inscriptie op de kas "1834" vermeldt, mag men geredelijk aannemen dat het orgel reeds eind 1834, begin 1835 kon bespeeld worden.
In de hieropvolgende jaren werd aan de orgelbouwer regelmatig betaald voor reparatie, voor visite en voor onderhoud.
Vanaf 1851 vinden we betaalde rekeningen voor het onderhoud van het orgel die betaald werden aan Benjamin Venneman.
Op 30 oktober 1853 betaalde men aan Adolphus Venneman 5 F voor het uitpakken en het inpakken van het orgel uit de oude kerk.
Op 23 april 1856 werd 82,92 F betaald aan de kinderen Venneman, verder nog 18,50 f als dagloon aan Ivo Venneman, dit alles hoogst waarschijnlijk voor het plaatsen van het orgel in de nieuw gebouwde kerk.

De volgende jaren werden er regelmatig herstellingskosten en onderhoudskosten betaald aan de kinderen Venneman en Louvaert.
Ter gelegenheid van het regelmatig onderhoud verving op 25 juli 1868 de heer Lovaert een register.
Op 2 januari 1888 werd aan orgelbouwer J. Vergaert 50 F betaald voor het plaatsen van een nieuw klavier dat vervaardigd werd door de Gentenaar P. De Schamphelaere.
Op 15 oktober 2002 werd een restauratieontwerp ingediend voor dit historisch orgel waarvan verhoopt wordt dat dit jaar de uitvoering kan aanvangen.

Orgelbouwer Leo Lovaert

In "Mensen van Toen", het familiekundig tijdschrift van de heemkundige kring "Het land van Nevele", werd in september 1997 een speciaal Lovaertnummer gepubliceerd, ter gelegenheid van het overlijden van Leo Lovaert 125 jaar geleden, van de hand van André Bollaert.
In dit nummer werd gepoogd na te gaan waar de Lovaert's vandaan kwamen, wie ze waren, wat ze deden.
Toeval wil dat in mijn eigen kwartierstaat Guillaume Lavaert, geboren in 1681 te Oostrozebeke, een zoon is van Anthone en Elisabeth Gerlant.
Uit de staat van goed bij het overlijden van Pauwels Duck zoon van Jaecques te Oostrozebeke blijkt dat zijn kleinkind Catelijne Duyck gehuwd was met Guillaume Louvaert zoon van Anthone en voogd was van zusters van zijn vrouw. In de rand van deze staat van goed staat vermeld dat Guillaume Lavaert zoon van Anthone wonende tot Roosebeke als voogd deze staat heeft overgebracht. Men kan hieruit besluiten dat in West-Vlaanderen sommige latere Lavaert's, naast de Louvaert's, ook Lovaert's als stamvader hadden.

In de staat van goed bij het overlijden van Luijckas Louvaert zoon van Anthone in Meulebeke in maart 1678 zijn zes kinderen als erfgenamen opgegeven uit twee diverse bedden nl. Anthunijs, Jan en Gulgame filii Luijcas geprocreert bij Maijken De Kock als kinderen van eersten bedde en alle drie reeds getrouwd naast de drie onbejaarde kinderen Michielken, Catelijntken en Pieterken geprocreert bij Martijnne Gherland fa Jans in tweede bedde.
In de staat van goed bij het overlijden van Antheunis Louvaert zoon van Lucas te Rozebeke op 28 november 1682 blijft Elisabethe Geerelandt filia Jans houderigge met drie achtergelaten weeskinderen nl. Pieter, Guillaemeken en Marijken. De paternele voocht bij deze staat is Jan Louvaert zoon van Lucas wonende in de prochie van Kaeneghem.
Mijn bevindingen vervolledigen de gepubliceerde stamreeks van André Bollaert als volgt :

A. Louvaert Anthone x …… Maeyken
B. Louvaert Lucas x De Cock Maria
C. Louvaert Joannes x Galle Judoca
D. Lovaert Petrus x De Reu Joanna
E. Lovaert Petrus x Baffort Joanna
F. Lovaert Clement x Fassau Regina
G. Lovaert Leonard x Vanhoolandt Maria Theresia.

De kwartierstaat van Leo Lovaert is in bijlage toegevoegd.

Leonard werd als tweede kind geboren van de hoefsmid Clement Lovaert te Nevele in zijn tweede huwelijk met Regina Fassau.
Na zijn huwelijk in 1828 vestigde Leo Lovaert zich als schrijnwerker te Nevele en kreeg er vijf kinderen nl. Evarist, Ludovicus, Maria Sidonia, Franciscus Xaverius en Conrardus. Bij de geboorte van zijn tweede kind Ludovicus eind december 1830 wordt voor het eerst vermeld dat vader Leo orgelbouwer was. Bij koninklijk besluit van 12.03.1838 wordt orgelmaker Leo Lovaert een octrooi van tien jaar verleend voor de uitvinding en de verbetering van een stelsel van orgel. Uit de talrijke publicaties gepubliceerd in het tijdschrift "Mensen van toen" kon achterhaald worden dat Leo nieuwe orgels bouwde voor de kerken van Markegem (1833), Gontrode (1834), Lemberge (1835), Ronsele (1837), Afsnee (1842), Moerbeke (1845), Meulebeke-Marialoop (1846), Elst (1849), Opbrakel (1852), Onkerzele (1854), Eeklo (1857), Ertvelde-Kluizen (1857), De Pinte (tussen 1857 en zijn overlijden),

Asper (1858), St Martens-Latem (1861), Evergem-Wippelgem (1865), Zonnegem (1869). Daarnaast heeft hij bestaande orgels uitgebreid, onderhouden en hersteld.
In de eerste jaren van zijn huwelijk woonde Leo in Nevele, St.-Jansstraat de huidige Lange munt, op 16 mei 1849 verhuisde hij naar Deinze, om drie jaar later op 9 februari 1852 naar Gent te verhuizen naar de Nieuwstraat (de huidige St.-Pietersnieuwstraat) waar hij op 21 augustus 1972 overleed.
Zijn zoon Ludovicus was werkzaam in het familiebedrijf van zijn vader te Gent, terwijl Evarist en Franciscus Xaverius op zelfstandige basis orgels bouwden.

Literatuur

- BOLLAERT, A., 1997, Speciaal Lovaertnummer, Mensen van toen, jg 7 (3) : 49-73
- FAUCONNIER, A. & P. DE ROOSE, 1994, Het orgel te Gontrode : andermaal een Lovaert-orgel geïdentificeerd; Orgelkunst, XVII (1) : 3-10
- JANSSENS, A., 1973, Nog over de orgelbouwer Leo Lovaert, Het land van Nevele, IV, 17-18
- JANSSENS, A., 1991, Een Lovaert-orgel te Oudenaarde, Het land van Nevele, XXII, 170-174
- POTVLIEGHE, G., 1972, De familie Lovaert, orgel- en beiaardbouwers; Het land Van Nevele, extra aflevering, juli, pp 44
- POTVLIEGHE, G., 2003, De plaats van de familie Lovaert in de orgelbouwkunst in Vlaanderen; Het land van Nevele, XXXIV : 169-194
- ROOSE, P., 1989, Addenda bij de geschiedschrijving over de orgelmakers Lovaert Het land van Nevele, XX : 301-306
- ROOSE, P., 2001, Nieuwe aanvullingen bij de geschiedschrijving over de orgelmakers Lovaert; Het land van Nevele, XXXII : 43-60

De orgelkast.

Het orgel zelf.

Leonnard LOVAERT

	32 33 34 35	36 37 38 39	40 41 42 43	44 45 46 47	48 49 50 51	52 53 54 55	56 57 58 59	60 61 62 63
5	**LOVAERT** **Joannes** ° Oostrozebeke, 18 okt 1645 + Kanegem ca 1994	**DE REU** **Judocus** ° Zomergem, 12 aug 1655 + Bellem 25 jan 1729	**BEAUFORT** **Joannes** ° Lotenhulle, 20 jul 1687	**BAYAERT** **Joannes** ° Nevele, 28 jan 1683 + Zeveren 19 aug 1721	**FASSEAU** **Carolus** ° Kruishoutem, 20 maa 1667 + Kruishoutem 04 maa 1704	**DE HUYVETTER** **Petrus** ° + Kruishoutem 13 dec 1728		**DE JONGHE** **Adrianus** ° Kruishoutem, 10 nov 1671 + Kruishoutem 23 jan 1734
	x onbekend, ca 1672	x Zomergem, 01 jun 1686	x Poesele, 12 jan 1712	x Nevele, 09 feb 1709	x Kruishoutem, 05 jul 1693	x Kruishoutem, 06 maa 1696		x Kruishoutem, 08 jan 1697
	GALLE **Judoca** ° onbekend, ca 1653 + Ruiselede 23 dec 1719 16 17	**LOETE** **Livina** ° Zomergem, 20 apr 1663 + Bellem 15 feb 1729 18 19	**VERDONCT** **Petronella** ° Poesele, 03 okt 1691 + Poesele 31 dec 1719 20 21	**VAN VYNCKT** **Judoca** ° + Zeveren 20 okt 1728 22 23	**VANDENBERGHE** **Judoca** ° Kruishoutem, 14 apr 1665 + Kruishoutem 20 nov 1741 24 25	**HUYS** **Maria** ° Kruishoutem, 07 sep 1671 + Kruishoutem 22 okt 1719 26 27	28 29	**DE BOUVERE** **Maria** ° onbekend, ca 1671 + Kruishoutem 19 maa 1741 30 31
4	**LOVAERT** **Petrus** ° Kanegem, 19 okt 1680 + Poesele 28 jan 1741	**DE REU** **Joanna** ° Zomergem, 19 aug 1696 + Baarle 22 dec 1753	**BAUFORT** **Joannes** ° Nevele, 28 jan 1713 + Poesele 10 jul 1767	**BEYAERT** **Joanna Francisca** ° Nevele, 04 jan 1714 + Poesele 09 sep 1767	**FUCHIEUX** **Petrus** ° Kruishoutem, 22 sep 1694 + Kruishoutem 19 jul 1746	**DHUYVETTER** **Judoca** ° Kruishoutem, 23 apr 1711 + Kruishoutem 08 apr 1786	**CNOCKAERT** **Franciscus** ° onbekend, ca 1699 + Kruishoutem 26 okt 1769	**DE JONGHE** **Maria Anna** ° Kruishoutem, 29 jan 1703 + Kruishoutem 05 apr 1778
	x Bellem, 31 aug 1719 8 9		x Poesele, 24 okt 1735 10 11		x Kruishoutem, 24 nov 1734 12 13		x Kruishoutem, 01 aug 1729 14 15	
3	**LOVAERT Petrus** ° Poesele, 13 feb 1724 + Poesele 14 jul 1770		**BAFORT Maria Joanna** ° Poesele, 29 apr 1736 + Nevele 28 okt 1783		**FASSEEUW Emmanuel** ° Kruishoutem, 31 mei 1738 + Meigem 28 nov 1800		**CNOCKAERT Brigitta** ° Kruishoutem, 10 maa 1742 + Nevele 3 jun 1805	
	x Poesele, 22 nov 1758 4 5				x Kruishoutem, 26 okt 1766 6 7			
2	**LOVAERT Clement Theodorus** ° Poesele, 25 apr 1763 + Nevele 12 maa 1835				**VASSAU Maria Regina** ° Kruishoutem, 17 apr 1776 + Nevele 25 maa 1810			
	x Nevele, 17 feb 1802 2 3							
1	**LOVAERT Leonnard** Beroep: ° Nevele, 11 maa 1802+ Gent, 21 aug 1872 x Nevele, 12 jul 1828 1 met: Marie Theresia VAN HOOLANT							

HERBERG DE PAUSIJNE (DE PAUWINNE) TE GONTRODE

- door Ginette Desmet -

Inleiding

Herbergen zijn een algemeen verspreid sociaal verschijnsel. In vroeger eeuwen waren het een van de weinige plekken waar de alledaagse sleur kon ontvlucht worden en verstrooiing en gezelschap werd gezocht. Zelfs in de kleinste dorpen waren er meestal meerdere herbergen. Over de verspreiding van het aantal herbergen in onze contreien zijn officiële lijsten uit 1779 bewaard gebleven. Bij keizerlijk edict van 21 juli 1779 werd immers aan de baljuws en de wethouders opdracht gegeven een inventaris op te maken van de herbergen en brandewijnhuizen die binnen hun jurisdictie lagen. De naam van de herbergier en het uithangbord, evenals de ligging van de herberg en de aanduiding met wiens toelating ze was opgericht moest worden vermeld.
Volgens deze officiële telling waren er toen in Gontrode vier herbergen waarvan er drie geen naam hadden. Een herberg stond bekend als 'De Pauwinne' en was opgericht op 5 september 1776 met consent (toestemming) van de Vrauwe Marquise de Rodes[1].

Oprichting van de Pausijne / Pauwinne.

Elke particulier die een handelszaak of een herberg wil openen moet zich eerst in orde stellen met een resem administratieve formaliteiten zoals o.a. de inschrijving van zijn zaak in het handelsregister. Tijdens het ancien regime kon je in principe ook niet zomaar een nieuwe herberg opstarten. Hiertoe moest eerst een aanvraag tot goedkeuring gericht worden aan de feodale heer op wiens grondgebied de herberg zich situeerde. Als de heer zijn toestemming gaf diende de eigenaar van de herberg dan jaarlijks een bepaalde belasting te betalen aan de landheer.
Dat die goedkeuring soms ontweken werd , blijkt ook uit de lijst met de vier herbergen te Gontrode. Twee herbergen zijn *'van alle gedenken'* t.t.z. ze bestaan al sinds mensenheugenis en van wie ooit al of niet een toelating werd bekomen is niet meer bekend. Ook van een derde anonieme herberg die al 27 jaar bestond was onbekend van wie ooit toestemming was verkregen.
De voornaamste ambtenaren tijdens deze periode waren de baljuw, de burgemeester en de schepenen. De baljuw was een gerechtelijke ambtenaar die misdrijven in zijn ambtsgebied moest opsporen en er o.a. ook moest voor zorgen dat de rechten van de heer niet geschonden werden. Het benoemen van baljuw, burgemeester en schepenen was trouwens een heerlijk recht. Gontrode behoorde net als Melle tot het land van Rode en ressorteerde dus onder dezelfde heren. Vanaf 1602 tot het einde van het ancien regime waren dit leden van de familie Rodriguez d'Evora y Vega.
In 1776 was Pieter Jacob Herman de baljuw van het land van Rode[2]. Als plichtsgetrouw ambtenaar stelde hij op 9 juli 1776 een akte op waarin hij noteerde dat Sieur Franciscus Vander Haeghen onlangs van Emanuel Suys van Landskouter een huis had gekocht te Gontrode.Vander Haeghen had het huis verhuurd als herberg zonder dat hij eerst toestemming had bekomen van Vrouw Isabella Catherine Rosa Maelcamp, de douarière van markies Emanuel Joseph Anthone Rodriguez d'Evora y Vega. De zoon van de overleden markies was nog minderjarig en zijn moeder had als zijn wettige voogdes het bestuur van de heerlijkheid in handen.
Pieter Jacob Herman had vastgesteld dat in het huis al diverse dranken waren opgeslagen. Vander Haeghen moest zijn pachter verbieden drank te schenken tot wanneer hij de toestemming tot het houden van een herberg van de douarière had verkregen[3].
Er zat Franciscus Vander Haeghen dus niets anders op dan de wettelijke procedure te volgen.

[1] J. De Cocker, De herbergen in het voormalig Land van Rode omstreeks 1779. In: 2de jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Land van Rode 1971, p, 23-38.
[2] F. De Potter-J. Broeckaert,Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent, deel 3.
[3] R.A.G., Fonds Landskouter-Gontrode nr. 18.

'In allen ootmoet' diende hij zijn verzoekschrift in waaruit enkele interessante details vallen te rapen. Zo was het goed: ' *beth de vierentwintigh jaeren geweest hebbende eene publique herberge alsdan genampt de pausijne'*. Uit dit detail blijkt dus dat de herberg De Pausijne (Pauwinne) ouder was dan de datum van de officiële aanvraag tot goedkeuring liet vermoeden maar dat de uitbating voordien gedurende een periode van 24 jaar was onderbroken.
In de kantlijn van het verzoekschrift werd de toestemming van de douarière neergepend. Als voorwaarden voor de toestemming werd bepaald:*' ten behoorelijcken tyde obeserverende de goddelijcke diensten en des avonts voor den negen uren mitsg (ade)rs aldaer gene wettelijcke passeringen te doen nochte laten doen* (zittingen schepenbank). De douarière kon ten alle tijden (*als het ons geduncken ende gelieven sal*) en zonder redenen op te geven het uitbatingsrecht weer intrekken. De jaarlijkse belasting bedroeg 10 schellingen grooten courant te rekenen vanaf de 5de september 1776.

Localisatie van de Pausijne / Pauwinne.

Jammer genoeg is het landboek van Gontrode spoorloos verdwenen wat het in kaart brengen van onroerend goed voor die periode erg bemoeilijkt[4]. Toch zijn er er enkele details die toelaten het wat nader te localiseren.
In de lijst van 1779 wordt de herberg gelocaliseerd op 10 roeden (ca 55 m) afstand gelegen van de herberg van Martinus Speelman, op zijn beurt gelegen naast de herberg (en wethuis) van Pieter De Moor op de plaetse (dorpsplein) aan de heirweg Gent - Geraardsbergen. De herberg van Pieter Brackman aan de brug te Gontrode aan dezelfde heirweg lag op zijn beurt op ca. 100 roeden (ca. 554m) afstand van de Pauwinne (5). Uit de akte opgemaakt door de baljuw wordt het goed gesitueerd : '*oost de armen van Gontrode, zuid Jacobus De Vreese, west de Heirweg en noord Pieter De Bruycker'*. en wordt tevens vermeld dat het 24 roeden '*groot in gronde'* is (ca 737,66 m²)[5].
Het lag dus aan de huidige onpare kant met huisnummers van de Geraardbergsesteenweg, op korte afstand van het dorpsplein en op zowat een halve km afstand van de brug over de Gondebeek. Een nadere en preciezere localisatie van de Pauwinne zal het onderwerp worden van een volgend artikeltje .

(Judocus) Franciscus Vander Haeghen[6] (afb. 1).

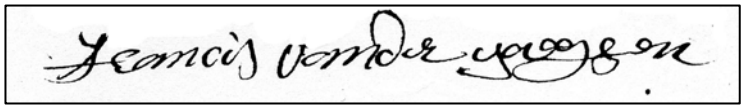

Afbeelding 1: RA.G. Fonds Landskouter – Gontrode nr. 18. Handtekening van Franciscus Vander Haeghe.

Francies Vander Haeghen overleed enkele jaren later op de 7de januari 1779. In het parochieregister van Gontrode werd zijn overlijden neergepend door een zekere Livinus (?) Enghels die toen coadjutor (hulppastoor) was te Gontrode. Meestal geven overlijdensaktes uit parochieregisters weinig details maar coadjutor Enghels was van het ijverige soort. In het Latijn noteerde hij dat Judocus Franciscus Vander Haeghen op 7 januari om half zes was overleden. Zijn Latijn was vermoedelijk erg rudimentair want in het Nederlands noteerde hij erbij dat de overledene burgemeester van de parochie was, mulder van stiel, dat hij ca. 44 jaar oud was en dat zijn vrouw Joanna Livina De Mulder heette[7] (afb. 2).
Over Francies Vander Haeghen zijn er verder slechts weinig gegevens gekend.
Hij werd niet geboren te Gontrode en trouwde er evenmin. Wel werden uit zijn huwelijk met Joanna Livina De Mulder zes kinderen gedoopt te Gontrode en dit vanaf 1764 zodat hij dus toen al te Gontrode woonde. F. De Potter vermeld hem al in 1768 als burgemeester maar volgens de overlijdensakte was hij dus ook molenaar. In Gontrode was er maar één molen, de watermolen op de

[4] De Potter vermeld het landboek nog als zijnde zeer beschadigd.
[5] In het land van Rode waren tijdens het ancien régime de Aalsterse landmaten in gebruik. Een Aalsterse roede was 5,544 m lang. Een vierkante roede was 30,7359 m² groot.
[6] Judocus Franciscus Vander Haeghen gebruikte zijn eerste voornaam niet. Ook voor de spelling van zijn familienaam houden we de schrijfwijze aan die hij zelf gebruikte.
[7] P.R. Gontrode - Overlijdens periode 1779-1796.

Gonde (nu is dit de Watermolenstraat) zodat het bijna vanzelfsprekend is dat Francies Vander Haeghen daar molenaar was. Deze watermolen was tot voor 1970 in gebruik[8]. In de 19de eeuw was er sprake van een watermolen die zowel als graan- en oliemolen in gebruik was. Uitwendig is er niets meer te zien van de vroegere watermolen en ook de landschappelijke omgeving is tegenwoordig totaal verknoeid.

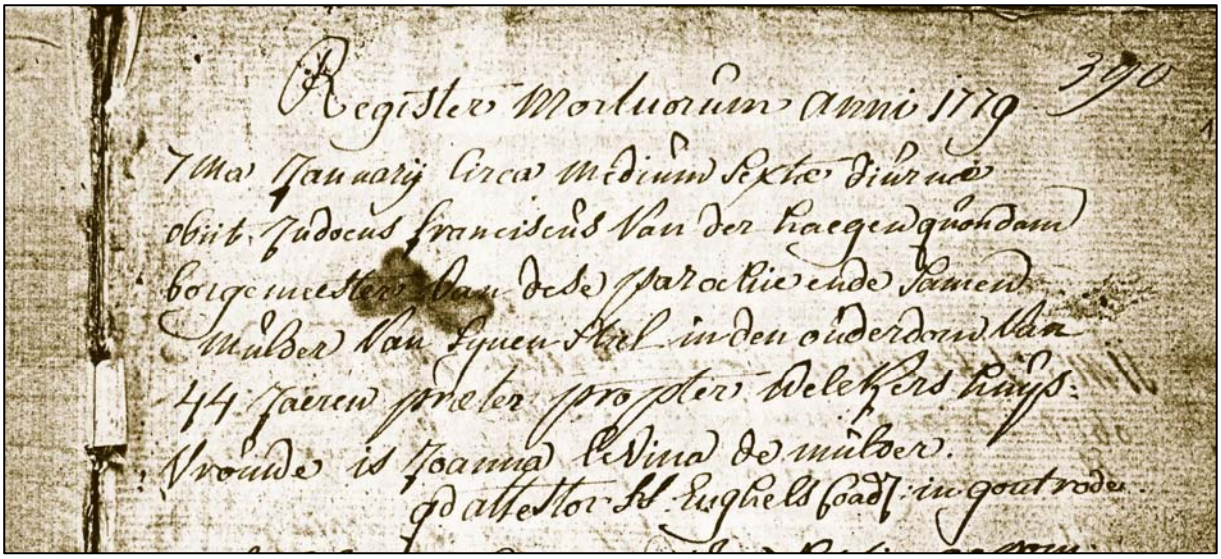
Register Mortuorum anni 1779 390
7ma Januarij circa medium sextae diurnae
obiit Judocus Franciscus van der haegen quondam
borgemeester van dese parochie ende samen
mulder van synen stiel in den ouderdom van
44 jaeren praeter propter welckers huys:
vrouwe is Joanna Levina de mulder.
qd attestor ss: Enghels coadj: in gontrode.

Afbeelding 2: P.R. Gontrode. Overlijdensakte van Judocus Franciscus Vander Haeghen.

[8] P. Bauters, Oostvlaams molenbestand 1986. Cultureel jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen, Bijdragen, nieuwe reeks nr. 25.

Prentkaarten 1912. Uit de collectie van het Gemeentelijk Museum Melle.

Giften zoals medailles, prentjes enz… zijn altijd welkom in ons museum

Openingsuren Gemeentelijk Museum, Archief & Documentatiecentrum Melle

❍	maandag	8u30 tot 12u00	13u30 tot 17u00
❍	dinsdag	8u30 tot 12u00	14u00 tot 17u00
❍	woensdag	8u30 tot 12u00	13u30 tot 17u00
❍	donderdag	enkel op afspraak	
❍	zaterdag	09u00 tot 12u00	

gesloten op vrij-, zon- en feestdagen
tijdens de maanden juli en augustus enkel open tijdens de vooraf geafficheerde dagen.

APRILVIS - VERZENDERKENSDAG

- Piet Selhorst -

Eén april is de dag van de "aprilvissen", eertijds gevierd als een vreugdedag, lachdag en leugendag, later als de dag van het poetsen bakken, het geven van verkeerde informatie en vooral in Vlaanderen van de "verzendingen". Ieder jaar duiken de gewoontes terug op, weliswaar in mindere mate dan vroeger, maar toch nog op het werk, op school en in de familie wordt er gefopt. Zelfs de kranten hebben die dag de nodige fantasie om hun lezers en lezeressen een poets te bakken. Gewoonlijk zijn de slachtoffers de eersten om er mee te lachen.

Op één april stuurde men de lichtgelovige om de meest onmogelijke en belachelijke zaken. Het zou op zich al een interessante studie zijn, om eens na te gaan in Vlaanderen welke spitsvondigheden er zoal bedacht werden om iemand te "verzenden" of te foppen, één van de klassiekers was de persoon in kwestie om aprilzaad of iets onbestaande te sturen.

Wie de aprilgrappen even ontleed, merkt op dat ze niets anders inhouden dan een woordelijke tegenspraak, een letterlijke onzin, die om haar schokkende contrasten doet schaterlachen omdat het slachtoffer er inloopt en dan voor "aprilgek" wordt gehouden.

De traditie om op 1 april grappen te maken bestaat niet alleen bij ons, maar komt op ongeveer dezelfde manier in grote delen van Europa voor en is ook bekend in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Misschien begon het reeds bij de Grieken en daarna met de Romeinen, die vierden op 1 april het begin van de zomer. Hebben zij het gebruik verspreid? In ieder geval, over de herkomst van de aprilgrappen zijn er heel wat hypothesen vooropgezet, op het samenvallen van natuurverschijnselen : als de aprilvisvangst, als de zodiakale sterrenbeelden "de vissen" die voor 1 april aan de hemel uitsterven en de lente aankondigen . Op 1 april werd vroeger, volgens de maan- of zonnekalender op vele plaatsen nieuwjaar gevierd. Al deze hypothesen hebben niet tot een oplossing geleid, zij hebben er eerder toe bijgedragen dat het onderwerp een eigen folklore heeft ontwikkeld.

"Verzenderkensdag" was vroeger een onderdeel van de uitbundige lachriten, die bestonden in maskeraden, vermommingen en kluchtspelen die om hun felle contrasten deden lachen. Dit brengt ons misschien bij een modernere verklaring dat de 1 aprilgrappen in verband staan met de carnavalfeesten? Bij ons in Vlaanderen dateert de eerste vermelding van "verzenderkensdag" uit een gedicht van 1539 door rederijker Eduard de Dene (° Brugge 1505 - + Brugge 1578), hij wijst reeds op een lang bestaande traditie.

"Met dat juiste es verzenderkensdagh
Ick vrees 't Jan, dat ghy my wilt verzenden"

Het is een zeer oude gewoonte in Vlaanderen, waarom zouden wij dit grappig spelletje in de vergeetput stoppen? Laten wij allen op 1 april zoveel mogelijk mensen verzenden en daar plezier aan beleven. Pas op, het moet proper blijven! Veel genot bij het verzenden van uw vrouw, man of lief naar de een of andere winkel om mostaardzaad.

Bibliografie

- Meertens Instituut - 1 april
- Pr. Janssens, "één april, verzendekensdag", Oostvlaamse Zanten 1958
- Willy Tillie, "Op 1 april zend je de zotten waar je wil"

VAN STOOFSTRATEN, SCHUDDEVEE- EN ANDERE STRAATJES IN DE ROSSE BUURTEN

DE ROSSE BUURT IN DE OUDE GENTSE BINNENSTAD

- door Gérard Van Heddegem -

De cultuur van de publieke maar onder toezicht staande badhuizen zoals die destijds bestond bij de Romeinen, werd opnieuw tot bloei gebracht na de kruistochten van de 12de eeuw.
Aldus ontstonden vanaf de 12de en 13de eeuw in vele Europese steden Stoof- en andere straten, gekend voor de er gevestigde inrichtingen met warmwaterbassins voor lichaamshygiëne.
Naderhand gingen daarbij vrouwelijke diensten – andere dan lichaamsverzorging – behoren.

Houtsnede Urs Graf uit kalender Doctor Kung Zurich 1508

Naast de mannen- en vrouwenstoven met een onberispelijke naam, oorspronkelijk in vele stadsdelen gedoogd, volgden vooral vanaf de 14de en 15de eeuw de gemengde stoven en de potstoven, deze laatste met restauratie en logement, zeg maar met bad- en bedformule. Deze inrichtingen met geraffineerde wereldse genoegens werden meestal verbannen naar de achterbuurten en duistere steegjes met dubieuze uithangborden en specifieke straatnamen verwijzend naar de prostitutieactiviteiten.

Kan het verwondering wekken dat in die tijd het allereerste pornografisch schilderij werd geborsteld met als onderwerp en als titel “De Badstoof”? (Van de hand van de veelzijdige Elzasser-kunstenaar Grün of Grien, pseudoniem voor Hans Baldung, 1470-1545: naast heel wat religieuze kunst als het prachtige drieluik van het hoofdaltaar in de Munsterkerk van Freiburg, ook houtsneden met vrij veel zgn. ‘clair-obscuurprenten’).

Bij ons werd door de rederijker en Brussels stadsdichter Jan vanden Dale (ca. 1460-1522) vorm gegeven aan ‘De Stove’, en moraliserend dichtwerk geïnspireerd op een relaas van Erasmus: het titelblad stelt twee gehuwde vrouwen voor in een ‘badstoof’, ze voeren een gesprek over het huwelijk (zie figuur).

Houtsnede uit Augburgse kalender 1481

In de 15de eeuw was prostitutie geen misdrijf en de prostituee zelf werd, hoewel misprezen, nooit veroordeeld voor haar activiteiten. Prostitutie werd onder bepaalde voorwaarden gedoogd: geen verkrachting toegelaten, niet voor getrouwde mannen of geestelijken…
Daarentegen werden pooiers, houders van ontuchtige badhuizen en al degenen die er inkomsten uithaalden wel in het oog gehouden en soms streng gestraft. Zware boetes, verbanning of het ter bezichtigen stellen op het schavot waren, vooral bij herhaling, geen uitzondering.
Reeds in het midden van de eeuw kwam de kerk, die tot dan toe de prostitutie eerder als onvermijdelijk en onuitroeibaar beschouwde, sterk op tegen de voortkankerende ontucht en zedeloosheid. Ze weigerde de sacramenten aan de houders van ontuchtige badhuizen en bordelen.

In de 16de eeuw predikten zowel de protestanten als de katholieken tegen de verdachte stoven als zijnde ‘een gesel Gods’.
Ook de overheid nam maatregelen tegen de openbare ontucht, met o.m. verbreking van de huurcontracten.

Onder de invloed daarvan verdwenen heel wat badstoven en bordelen en kwam de prostitutie in een wat negatiever daglicht te staan.

Dr. L. Van Durme, Zottegemse plaatsnaamkundige, stelt dat er minstens één Stoofstraatje of steegje was in Aalst, Dendermonde, Eeklo, Gent, Oudenaarde.
We vullen de reeks aan met Antwerpen, Damme (Stoofweg), Korrijk (Stovestraat), Mechelen… en beslist zijn er nog andere.
De alom verspreide herbergen met de naam 'De Stove' laten we nog even buiten beschouwing. Onze aandacht gaat vooreerst en vooral naar het samengaan van 'Stoofstraten met Schuddevee of andere toponiemen' die in oorsprong een oneerbare betekenis kunnen inhouden.

Dr. Van Durme noteerde en onderwierp niet alleen Stoof- en Schuddeveestraten aan een etymologische analyse maar ook de volgende toponiemen betrok hij in zijn onderzoek:

Boeckeers, Boogkeers (Antwerpen, Dendermonde)
Bokerstraten (Geraardsbergen, Ninove, Oudenaarde)
Bokeers nu Boketstraat in Dendermonde.

Het middelnederlandse werkwoord 'boken' (slaan, stoten) wordt hier gevolgd door het substantief 'eers'. Hij stelt dat het middeleeuwse 'e(e)rsgat in de eerste plaats betekent 'aarsgat, achterste', en brengt het in verband met het eveneens middeleeuwse 'hoereneers', het achterste van een hoer, bij uitbreiding de schaamdelen van een hoer…

De middelnederlandse woorden 'scudden' en 'vede' hebben ongetwijfeld betrekking op de handelingen van de 'sondighe vraukijns'.
<u>Vede</u> betekent: de mannelijke roede (Kil. Vede, mentula: penis). Het franse 'vit' heeft dezelfde stam en betekenis en komt van het latijn 'vectis': stang, hefboom, grendel.

We vinden het woord niet alleen terug in alle middelnederlandse woordenboeken (o.m. Oudemans, Verwijs-Verdam, Etymologica…), maar ook in vele middelnederlandse teksten en gedichten (zoals bij Kausler in 'Die Rose'), al dan niet samen met de woorden 'cul / kul' of 'geghade / gegade' (achterste, aars, teelbal). Die manliche gegaden (teelballen) zijn volgens Verwijs-Verdam een verbloemde uitdrukking voor 'cullen'.

Reinaert scoot toe met cracht
An hem, ende heeften gegrepen
Bi den cullen
Reinaert door Willems vs 7378

……..Onse Heere
Maecte bi sinen wille meere
In den vede ende cullen ende in gegaden,
dat sijn dinghen, die staen in staden
Der naturen cracht te ontfane
Daer al te male leghet ane
Dat deen van den andren comen
Dr. E. Kausler, Die Rose vs 6447

In het westvlaams is het woord 'vede' bewaard gebleven in de samenstellingen 'stiervee' (Westvl. Id. De Boo) en 'varrevee' (Alg. Vl. Id. Schuermans), d.i. bullepees (V.-V.). Een bullepees was oorspronkelijk de gedroogde penis van een stier, tegenwoordig staat het voor een touw met knope, een slagwapen.

Ook in West-Vlaanderen is de familienaam 'Merlevede' bekend. Door dissimilatie ontstaan uit 'Mellevede' (Melle = zacht, week). Als we al weten wat 'vede' betekent kunnen we bij een 'slap lid' ook nog een 'passieloos of impotent man' bedenken.

Woorden veranderen vlug van klank en betekenis! Zo kregen we voor het niet altijd goed begrepen "vede", de woordafleidingen 'vee, veld, vis(ch), ve, wee…' zoals zal blijken uit enkele van de navolgende toponiemen.

In **Aalst** liepen het Schudde-ve-stratien en de Stoofstraat blijkbaar op mekaar uit:

> "…een huysken gestaen ende geleghen binnen dese stede inde Stoefstraete haudende den houck met de Schudde-ve-stratien" (Stadsarchief, Staten van Goed nr. 3675 van Jan van Heddeghem, jaar 1696 – zie ook nr. 3678, jaar 1700).
>
> "huys ende erve oost het Schudde-ve-straetken… suyt den prince conde (= van Condé) west de Stoofstraete" (Stadsarchief, Renteboek 1693, f° 49 – zie ook f° 124 v°)
>
> Uit het boek 'Bevolking Stad Aalst – deel 2':
> Jaar 1717 : " den comparant hypotekeert hiervoor zijn huis in de Pontstraat, genoemd den Haesendansch, op de hoek van de Schuddevestraatje"
> Jaar 1720: "den hasendans bij het Schiddevestraatje".

In **Antwerpen** ligt de Stoofstraat dicht bij de Scheldekaaien (Van Dijcklaan). Zal voor de zee- en kooplui in deze internationale handelsstad, wel bijdehands geweest zijn.
De Boeksteeg (huidige Nationalestraat) en vooral ook de Lepelstraat (het steeghje van der Minnen) met de Blijdenhoek, waren bekend als hoerenbuurt.
Wel werden sedert de eerste helft van de 16de eeuw boeten opgelegd aan bordeelhouders die zich vestigden buiten de aangewezen wijken; in de tweede helft van de eeuw (nl. in 1671) werd algeheel verbod met strafbepaling uitgevaardigd voor het houden van een ontuchthuis.

In **Brugge** waren de bekendste badstoven en andere ontuchthuizen te vinden in het Sint-Niklaaszestendeel (Noord-Brugge), d.i. tussen de Sint-Gilliskerk en de Sint-Jorisstraat; later ook in het Sint-Jacobszestendeel.
Het smalste straatje van Brugge is het Stoofstraatje (nabij het Walplein en uitgevend op de Katelijnestraat), waar vroeger de schone rondborstige Amélie woonde waarvan de kronieken ons vertellen: "Amelie die scoene vrauwe, hout goet stove".

In **Brussel** heeft de Stoofstraat vooral naam gekregen door de stoven die er destijds gevestigd waren maar is nu door iedereen gekend voor haar Manneken-Pis.
Ze is met de Schuddeveldgang – volgens dr. Wilfried Beele aanvankelijk Schuddevee(d)gang – gelegen in dezelfde stadsbuurt als de Stoofstraat. Hier evolueerde het onbegrepen 'vede' tot 'veld'.

In **Damme** bestaat nog steeds de Stoofweg. Wellicht zal in de beste tijd van deze Brugse voorhaven en belangrijke handelscentrum die het is geweest, ook hier wel de prostitutie welig hebben getierd!
Waarheen leidde de Stoofweg?
In het stadhuis vindt men een detail uit een eikenhouten gesculpteerde balksleutel, met een man en een vrouw in een houten badkuip terwijl de meid water aanbrengt en een gluurder toekijkt van achter een gordijn.

In **Dendermonde** vermeldt dr. Van Durme niet alleen een Stoofstraat, maar ook een Boketstraat die vroeger 'Bokeers' heette.

In **Everbeek**, een landelijke gemeente, bestaat de 'Schuddewee', volgens dr. Van Durme vermoedelijk overgewaaid vanuit het nabijgelegen Geraardsbergen in een periode toen de ware betekenis van het woord 'vede' nog onbekend was.

In **Geraardsbergen** gaven de middeleeuwse Bokerstraat en het Schuddeveestraetkine uit op de toenmalige Kloosterstraat (met Sint-Adriaansabdij).
Later werd het Schuddeveestraatje het Dammanstraatje geheten, naar de schepen-burgemeester G. Damman (17de eeuw), momenteel is het de Kleine Steenstraat.

Dr. Van Durme vergeleek in zijn werk 'Galloromania Neerlandiae submersae fragmenta', de Geraardsbergse plaatsnaam 'Schuddeveestraetkine' met enkele van de Gentse varianten als 'Schuddevisstraatje' (zie onder Gent) en vonde een etymologische verklaring die leidde naar 'straten uit de rosse buurten'[1], een conclusie waartoe ook dr. W. Beele en J. Van Acker (zie verder onder Ieper en Veurne), kwamen.
Volgens de Geraardsbergse taalkundige Albert Schrever (van wie een verhandeling over de 'rosse buurten' de prikkel was tot mijn voorliggende bescheiden bijdrage over hetzelfde onderwerp), kan niemand ervan versteld staan dat de middeleeuwse Oudenbergstad net als vele anderen een rosse buurt had.
Vele opgetekende huis- en herbergnamen, opschriften en uithangborden bevatten een naam die wees op een 'huis van plezier'. O.m. in de 15de eeuw werd melding gemaakt van een huis dat "es geheten die stove up de laverdije" (Marleen Franck – Toponomy van Geraardsbergen tot 1600).

In **Gent** werden destijds niet alleen Stoofstraten maar volgens de gediplomeerde Geraardsbergse historicus Victor Fris 1877-1925 (De Oude Straatnamen van Gent – 1925) ook nog drie Schuddeveestraatjes opgetekend. Het Gentse 'Schuddevischstraatje' nabij de Groetenmarkt was vroeger ook een Schuddeveestraatje. Ook dr. W. Beele kwam tot die vaststelling en oordeelde dat ook hier, zoals elders, de prostitutiefunctie heerste.
Momenteel kennen we nog het overdekte Schuddeveestraatje dat achter de Korenmarkt uitkomt op de Graslei.
Op Gent en zijn vroegere rosse buurt komen we verder nog uitvoerig terug!

In **Hooglede** vindt men zelfs een Schuddebeurzestraat…, maar wellicht zit daar nu juist geen obscene betekenis achter!? Wie levert het bewijs?

In **Kortrijk** hebben we dan weer én een Stovestraat én een Schuddevisstraat, enkel van elkaar gescheiden door de Vismarkt. Niet verwonderlijk dat hier 'vee' is omgezet in 'vis'.

In **Oudenaarde** kende men volgens dr. Van Durme naast een Stoofstraat ook een Bokerstraat.

In het **Ieperse** 'Streckeveitstraetkin' ziet dr. Wilfried Beele de samenstelling van het werkwoord 'strecken' (= spannen, uittrekken) en het substantief 'veit, vede' (= mannelijk geslachtsorgaan), wat onrechtstreeks wijst op prostitutiehandelingen in die straat. Zijn etymologie zorgde voor een ware omkeer in de woordbetekenis van de geciteerde Ieperse én Gentse straatnamen: ook hij concludeerde dat al deze straatnamen te maken hadden met prostitutie.

Ook in Ninove noteerde dr. Van Durme een Bokerstraat.

Het **Veurnse** 'Schuddeveestraetkin', o.m. vermeld in 1450 en 1542, met als variatnen de Schuddevischstraat (1681), Schoudewickstraat (1603) en Kuddewijkstraat (1644) geeft met 'schudden' in combinatie met 'vede' de bepaalde prostitutie-activiteiten weer. Daarenboven was ze met de Bordeelstraat gelegen in de rosse buurt van de stad.
De auteur J. Van Acker ("Prostitutie in Veurne Het Schuddeveestraatje" – Biekorf, 1998) komt eveneens tot de identificatie dat die plaatsnamen lijken thuis te horen in de middeleeuwse rosse buurten.

De meermaals genoemde Zottegemse taalkundige-plaatsnaamkundige dr. Luc Van Durme deelt de visie van dr. Wilfried Beele (Ieper) en J. Van Acker (Veurne) over de specifieke betekenis van de middelnederlandse woorden 'scudden' en 'vede'.

[1] A. Schrever, taalkundige, in een bijdrage "Over de rosse buurten in het Middeleeuwse Geraardsbergen", gepubliceerd in het Zuid-Oostvlaamse weekblad'De Beiaard' van 9 januari 2005 (met inbreng van gegevens hem verstrekt door dr. Luc Van Durme, plaatsnaamkundige).

Gelet op:

- de voormelde etymologieën en de ter zake ingenomen standpunten van de geciteerde wetenschappers,
- het palet van toponiemen met een prikkelende of onkuise benaming, samen opduikend in louche buurten,

menen we, zonder verwaandheid of vermetelheid, te mogen stellen dat:

- die Stoof- en Schuddeveestraten, en blijkbaar ook de Boker- en Boketstraten, overal dezelfde prostitutiefuncie hadden.
- Sommige taal- en geschiedkundigen het tot nu toe niet bij het recht eind hadden met hun betekenisverklaringen van het toponiem 'Schuddevee' wanneer daarbij uitgegaan werd van oude familienamen… of het 'schutten' en in bewaring nemen van gevonden of losgebroken beesten in een schuthok!

De rosse buurt in de oude Gentse binnenstad

We kozen voor enige nadere detaillering van een rosse buurt, het voor ons bekende en ook relatief belangrijke centrum van de vroegere Gentse binnenstad uit.

Het is gekend dat men in de Middeleeuwen met hun eigentijdse zeden en gewoonten ook vermakelijkheden in allerlei vormen kende. Tot de grote passies behoorden o.m. spelletjes, gokken voor geld en… de ontucht en het vertier in de vele badhuizen en stoven. Gent was daarin geen uitzondering.

In de Gentse Kuip met haar talrijke nauwe zijstraatjes waren de gelegenheden voor lichamelijke hygiëne en vooral dito conversatie nogal legio. Ze werden veelal, en terecht, in één adem met bordelen genoemd. Uit de 15de en 16de eeuw dateren de Vlaamse spreekwoorden of zong men:

Van buiten water,
Van binnen wijn,
Laat ons allen vrolijk zijn.

Hij houdt vóór stoof, achter bordeel.

Van voren winkel en al achter kwinkel houden.

In 1391 is er sprake van de nu nog bestaande Stoofstraat, toen de Srovesteeghe genoemd, het smalle straatje tussen de Recollettenlei en Onderbergen. In 1492 werd de mannestoof 'het Maentje' en in 1511 de vrouwenstoof 'De Kraai' vermeld. Bijna geen twijfel dat het naderhand gemengde stoven werden met als enig thema 'vermaak en prostitutie'.
Nog een Stovestraatje bevond zich in de Coriander: tussen de Waelpoortbrugstraat en de Grote Huidevettershoek.
De naam in het begin van de 15de eeuw gegeven aan het Hoefijzerstraatje dat uitkomt in de Lange Munt, was de Stoofaard (of Stoofsteghe), hier stond 'de Pale', een badhuis-stove.

We maakten reeds melding van méér dan één Schuddeveestraatje of steegje in de vroegere Gentse binnenstad. Het nog bestaande Schuddeveestraatje tussen de Korenmarkt en de Graslei, was met het nabijgelegen Hazewindsraatje (voorheen 't Pijnderstraatje) ook een brandgang. In een Schuddeveestraatje aan de Groentenmarkt bevond zich omtrent 1900 een ijskelder voor het bewaren van vlees en vis. Het Groot Vleeshuis en de Vismijn lagen in de buurt.

Met aan de eene kant van de Stoofstraat (de nog bestaande), de Nodenaysteeg en Schuurkenstraat (bij de Veldstraat), de Korte Dagsteeg met het Saghermanstraatje en aan de andere kant de steegjes nabij

of aan de Vrijdagsmarkt (met o.m. de Garensteeg, voorheen Engelstraat) werd zowat de van oudsher beruchte Gentse rosse buurt gevormd.

De naam 'rosse buurt' zou zijn ontstaan uit de sedert de 9de eeuw geldende denkwijze dat uit een 'schuldige seksuele omgang', kinderen voortkwamen met rosse haren.

De Nodenaysteeg, eertijds nochtans met het voorname Nodenaysteen en geslacht, met de erop aansluitende Schuurkenstraat telden in de Middeleeuwen respectievelijk acht en vijf bordelen. In het reeds vermelde gedicht 'Die Rose' (opgenomen in het Comburger Handschrift) leest men, waar gesproken wordt over de listen van de vrouwen om een man te lokken:

"want daer help sere der naturen,
die haer sere sode maecken den nodenay,
daer si al wesen soude gay".

Blijkbaar wel een paar straatjes die geschikt waren om 'de natuur haar gang te laten gaan' en in de Middeleeuwen had men zeker nog geen last van preutsheid.

Tussen de Jacobijnenstraat en de Gebr. Van de Veldestraat, vroeger Kort-Onderbergen genoemd, bevond zich tot het eind van de 19de eeuw de Ajuinsteeg, waar in de 15de eeuw de mannensytove 'Jint Tesselkin' (tessen = ophitsen) een bekende naam was.

In de Hoornstraat (tussen Veldstraat en Predikherenbrug), in de 14de eeuw de 'Ver Trunensteghe' genoemd, trof men in die eeuw een vrouwenstove aan.

De Ravensteinstraat (nu van Koornlei tot Sint-Michielplein) heette vroeger, d.i. reeds vanaf 1372, de 'Huerendochterstraat'. Toch wel een verstaanbare kennisgeving van de activiteit aldaar! Ze vormde het Hof van Fiennestraatje, voorheen Curte Seertcacstraetken, ongetwijfeld een bijdehandse toeloop voor het vertier en plezier van de scheeps- en havenlui van Tussen Bruggen, de middeleeuwse haven die een zeer belangrijke, zoniet de belangrijkse haven van Europa was.

Het Schouwvegerstraatje (van Oude Houtlei tot Holstraat) heette vroeger 'Vule- of Vuilstege'. Gedurende eeuwen had het een slechte faam. Daarenboven bleek het straatje zijn naam niet te hebben gestolen wegens het vele vuilnis dat men er in de 14de eeuw stortte.

De vroegere Kromsteghe (Rue Tortue), nu Sint-Niklaasstraat, heeft vijf 'officiële' bordelen gekend.

In de Brabantstraete was een mannestove gevestigd met alle stoffering als 'coetsen, bedden, lijnwaden, enz…' (1437 – Vraedius).

In de 'grauwer-poerte', de Grauwpoort tussen de Lange Steenstraat en het Sluizeken, was er een vrouwenstove gekend (1460 – Vraedius).

Aan een pleintje bij het begin van het smalle Zwaanstraatje, was er in de 15de en 16de eeuw een zogezegde vrouwenstove met, voor hen die niet gezien wilden worden, een achteruitgang naar de Wijdenaard (tussen de Reep en het Bisdomplein). Haar toepasselijke naam: 'het Poortersbordeel'.

Vermelden we vooral ook de vrouwenstove 'het Wandelaersteen, staende bi der braem-poerte' in de bocht van de Oude Schelde.
Reeds in 1383 sprak men van de 'Loeve van Wandelaert'. Deze vrouwenstove moet van zulk een belang zijn geweest dat het kasteel later gewoon 'De Stove' werd genoemd.
Het woord 'loeve' of 'love' is verwant met lof en lover, groen en gebladerte dat de privacy (van de stoofhouder) moest verhogen. Dergelijke loven waren heel gewoon in de oude stad wat o.m. blijkt uit de vele teksten van de 15de eeuwse Gentse Jaarregisters als bijvoorbeeld:

"eene rente up eene vrauwenstove die men eet 't casteel Wandelaert, staende beneden der braembrugghe up dwaeter neffens Jan oosterlinckx huus up de erve toebehoerende der stad ghendt" (29 septemb 1415)

'Loven' vondt men o.m. 'ter hoghen poert' (1366), 'up de Lieve naest der Augustinen loeven' (1460), 'in de Brabantstraete' (1386), 'an de Papenstraete' (1462), 'ene steeninen love tSanderswalle' (1462), 'eene nieuwe love met drien woensteden staende Sanderwalle in de selver straete' (1469), enz…

Op de hoek van het Sint-Widostraatje (tussen de Lievekaai en het Gewad) en dus dicht bij de havenactiviteit van de Lievekom was er een stove met de naam 'het Schaec', wat duidt op 'in zijn schik zijn, het genoegen smaken'.

De Garensteeg, voorheen Engelstraat, is het laatste van de smalle straatjes die deel uitmaakten van de middeleeuwse stadswijk tussen Vrijdagsmarkt en Ottogracht. Ze vormde tot vóór de Tweede Wereldoorlog één der plaatsen voor prostitutie.

Een eertijds in de Oudburg gelegen waterstraatje (waar men zich kon bedienen van het nodige water), genoemd 'het Muysenhol', werd in de 19de eeuw gedoofd omdat er "onvoorstelbare dingen gebeurden die indruisten tegen de goede zeden".

Tot vóór de laatste Wereldoorlog was ook het merkwaardige Patershol, eigenlijk nog het enige echte middeleeuws stadsdeel van Gent, berucht als rosse buurt.
De Rode Koningstraat was bekend voor haar ontuchthuizen genre "'t Cameliaatjes".

De Korte Dagsteeg werd in het begin van de 3de eeuw de 'Eveldadigher steghe, bider Walpoerte' genoemd wat in het middelnederlands zoveel wil zeggen als 'zedelijk bedorven'. Nog in de 15de en 16de eeuw heette ze de 'Ondadighe steghe' of een straat berucht om haar misdadigheid en haar ontuchthuizen.
De Saghermanstraat, een zijstraatje van de Korte Dagsteeg en ook al in de vroege Middeleeuwen bekend voor ontucht (en het bleef berucht tot in het begin van de 20ste eeuw) heette in die tijd het 'Halfuerstraetken'. En wat dacht u… waarop zou een halfuurtje wel betrekking hebben gehad!?

Ook op de nabijgelegen Vogelmarkt, vroeger een smal straatje tussen de Kouter en de Brabantdam, vond men enkele bordelen.

In 1856 telde men in Gent nog 51 'officiële' bordelen. De 'Gloaze Straote' was daar toen nog niet bij. Het bekende Glazen Straatje, officieel de Pieter Vanderdoncktdoorgang, was oorspronkelijk de enige 19de eeuwse winkelgalerij van Gent. Ze werd opgericht in 1845-1852 als doorgang naar de Brabantdam. Na de latere aanleg van de Vlaanderenstraat en de afschaffing van het Zuidstation, begon de galerij naast haar gevarieerde winkels iets méér te bieden. Niet enkel overdag maar ook 's nachts. Momenteel is nog uitsluitend 'dat ietsje méér' overgebleven! Met de Schepenenvijverstraat en aan de andere kant van de Brabantdam de Belgradostraat vormt ze de huidige rosse buurt van Gent. Bemerk dat de galerij het Glazen Straatje nu nog altijd in groene kleur is geschilderd!

Maar hoe werden nu de inrichtingen met 'meisjes van plezier' herkenbaar gemaakt? Veelal door de naam (als bijvoorbeeld 'de Splete', 'De Venusdreef', 'Bij Adam en Eva', 'De Contentast', 'De Stove',…). Door de groene kleur van de gevels of uithangborden (de daad… zo natuurlijk als het groen van de natuur zelf). Soms ook werd de bezem uitgehangen. 'Den bezem steeckter uyt' zoals te zien in de linkerbovenhoek van het in 1559 door Pieter Brueghel geschilderde doek 'de Vlaamse Spreekwoorden', hier steekt de bezem door het dakvenster.
En wat is er allemaal mogelijk als geen meesters thuis zijn!?
Een omgekeerd kruis, lokvogels… namen en afbeeldingen van dieren en planten en allerlei symbolen waren in gebruikt ('De Witte Beren', 'De Duve' aan de 'Sente Lisbetten gracht', 'Ten Crommen Essche', 'Den Rooden Leeu' aan de Huydevetterhouc'…).

En, niet alleen hedendaags kondigen de vitrinemeisjes hun bedrijfje nog altijd aan met opmerkelijke lichtelementen, ook in de Middeleeuwen moest de protituee, om door de mannen herkend en onderscheiden te kunnen worden van de eerbare vrouwen, naast het soms dragen van speciale kledij of een armband (in Gent was het rode band op de rechterarm), bij duisternis ook licht bij zich dragen of plaatsen! Vandaar de naam 'lichtekooien'.

LICHTPUNTJES IN DE DUISTERNIS!
Of… waren en zijn het lichtpuntjes NAAR de duisternis!?

Men kan zich afvragen:

Zouden er 'rosse buurten' hebben bestaan indien Adam was mogen blijven lopen met alle ribben in zijn lichaam? En ook… zijn vrouwen niet de beste 'andere sekse' die we konden hebben? En hebben ook ZIJ het niet ontzettend moeilijk door dat ze nu eenmaal niet aan een appel kunnen weerstaan… en ze moeten tenslotte toch omgaan met mannen en ze nog in toom houden ook!

Bronnen:

1. A. Schrever, taalkundige, in een bijdrage "Over de rosse buurten in het Middeleeuwse Geraardsbergen". Gepubliceerd in het Zuid-Oostvlaamse weekblad 'De Beiaard' van 9 januari 2005 (met inbreng van gegevens hem verstrekt door dr. Luc Van Durme, plaatsnaamkundige).
2. Thema-wandeling in Gent, georganiseerd door de vzw Andante, met als onderwerp 'Van Badstoven tot Glazen Straatje", gids mevrouw M. Audenaert (20 juli 2005).
3. "Gids voor Oud Gent" door Guido Dessey, 1984 (nv Scriptoria, Antwerpen).
4. "Gentsche Tijdinghen" 1984/3 en 1985/3 (bijdrage van E. Levis, Presedent van de Gentsche Sosseteit).
5. Stadsarchieven Aalst en Gent.

LEDENLIJST VAN DE HEEMKUNDIGE VERENIGING DE GONDE 2006

(gegevens tot 1 maart 2006)

STEUNENDE LEDEN

BAEYENS	Nicole	Lessines
BEKAERT	Georges	Melle
BRACKE	Liliane	Melle
BRAECKMAN	Henri	Melle
BRAECKMAN	Roland	Melle
BUYLE	Willy	Laarne
CHRISTIAENS-BUYLE	Martine	Melle
CORNELIS	Achiel	Melle
DE BACKER	Oscar	Melle
DE BAETS	August	Melle
DE BOSSCHERE	Koen	Melle
DE COSTER	Paul	Melle
DE COSTER	Luc	Melle
DE GRAEVE	Adeline	Melle
de Hemptinne	Reginald	Melle
DE LANGHE-DE KEGEL	Nand & Miet	Oordegem
DE MAESENEER	Dirk	Melle
de Potter d'Indoye	Edouard & Louise	Melle
DE RUYVER	Luc	Laarne (Kalken)
DE SCHAMPHELAERE	Jozef	Oosterzele
DE SPIEGELEIRE	Marie-Antoinette	Melle
DE VLOED	Patrick	Melle
DE WINNE	Lucien	Gent
DEN HAESE	Richard	De Pinte
DEPRE	Paul	Melle
DESMET	Ginette	Gent
DEWULF	J.M.	Gontrode
ERVYNCK	Gontran	Gentbrugge
FEWAN	Roger	Melle
FOUCQUAERT	Fernand	Wetteren
FOUQUAERT	Willem	Wetteren - Massemen
FRANCOIS	Herman	Melle
GOEDERTIER	Luc	Melle
GOOSSENS	Willy	Wetteren
GYSELINCK	Antoine	Melle
HANSSENS	Herman	Gent
IMPENS	Eric	Zaffelare
LAMMENS	Edmond	Meise
LEFEBRE	Christiane	Wezembeek-Oppem
LEHOUCQ	Nicole	Heusden
MATTHIJS	Koen	Wetteren
MERCELIS	Jozef	Destelbergen
MOREELS	Erik	Gontrode
NOTTE	Roger	Melle
OLSEN	Jan	Melle
PAEPEN	Christiaan	Melle
PAUWELS	Jozef	Waarschoot
PLATTEEUW	Marc	Melle
SCHEPENS	Raoul	Melle
SIMILLION	Johan	Gontrode
STEURBAUT	Philip	Zottegem
TEIRLINCK	Armand	Melle
TEMMERMAN	Raphaël	Melle
THOMAS	François	Melle
TIMMERMAN	Willy	Melle
TROG	Denise	Melle
TUSSCHANS	Jan	Melle
VALENTYN	Jacques	Melle
VAN DAMME	Gustaaf	Melle
VAN DE STEENE	Roger	Gent
VAN DEN BERGHE	Marcel	Melle
VAN DEN BERGHE	Patrick	Melle
VAN DER STICHEL	Freddy	Gentbrugge
VAN HEDDEGEM	Gerard	Melle
VAN HEDEN	Rolande	Wetteren
VAN HOVE	Mario	Melle
VAN OOST	Maurits	Melle
VAN OVERMEIRE	Gilbert	Melle
VAN SLYCKEN	André	Gontrode
VAN STEENBERGE	Victoria	Melle
VANROLLEGHEM	Noël	Gontrode
VERHOOSELE	Françoise	Moortsele
VERVUST	André	Melle
WALDACK	Felix	Laarne - Kalken

LEDEN

ADRIAEN	Mark	Gentbrugge
BEHAEGEL	Gilbert	Zwalm
BLOCKEEL	Antoon	Melle
BOVIJN	Lucie	Melle
BRACKE	Alfred	Ekeren (Antwerpen)
BRUYLAND	Hilaire	Melle
CARCHON	Marc	Melle
CARIJN-BOTERBERG	J.	Gent
DAUW	Christiaen	Melle
DAUW	Marcel	Melle
DE BACKER	Erwin	Gent
DE BAETS	Johan	Gontrode
DE BOSSCHER	Albert	Zottegem
DE BOSSCHERE	Lucien	Melle
DE BUCK	Marc	Melle
DE COSTER	Greta	Melle
DE FRENNE	Roger	Melle
DE GEYTER	Edgard	Aalst
DE GRUYTERE	Regina	Zomergem
DE LANGE	Maria	Oosterzele
DE LONGIE	Guido	Melle
DE MOERLOOSE	Hendrik	Melle
DE MOL	Daniël	Wetteren
DE MOOR	Freddy	Wenduine
DE PAUW	Eric	Vlierzele
DE PELSMAEKER	Martin	Melle
DE RIEK	Marcel	Melle
DE ROEK	Michel	Melle
DE ROEVE	Claudine	Melle
DE SCHRYVER	Micheline	Mariakerke
DE SCHRYVER	Xavier	Destelbergen
DE SMET	Lucien	Aalter
DE SUTTER	Julien	Melle
DE WAELE	Juliaan	Melle
DE WITTE	John	Gent
DEREY	Patrick	Melle
DESMET	Willy	Gent
DEXIA Bank	- Documentatiebeheer	Brussel
DHAESE	Herman	Sint-Denijs-Westrem
DU BOIS	François	Lebbeke
DUQUET	Frans	Sint-Lievens-Houtem
FORE	Walther	Nazareth
GALLE	Gerard	Eupen
GANSBEKE	Willy	Gent
GETTEMANS	Geert	Melle
GOEMAES	Maurice	Zwijnaarde
GOOSSENS	Roger	Wetteren
HAESEBEYT	Freddy	Bottelare
HUYGHE	Nand	Melle
J. Story - Scientia bvba		Gent
JANSSENS-LANGEROCK	Gh.	Melle
K.O.K.W. vzw		Sint-Niklaas
KELDERMAN-BAUWENS	Viviane	Gent
KELLENS	Julien	Melle
KIELEMOES	Gerard	Melle
LOIR	Yvonne	Melle
LUYTEN	Greta	Rotselaar
MABILDE	Yvette	Melle
MAGERMAN	Pol	Herzele
MARTENS	Jan	Scheldewindeke
MATTHIJS	Jacques	Melle
MEERSSCHAUT	Julien	Melle
MESSEMAN	Michel	Melle
MORES	Rosa	Gent
NAUDTS	Marcel	Melle
OLSEN	Lieve	Melle
PIENS	Luc	Melle
QUINART	Marcel	Melle
RAMON	Roger	Sint-Amandsberg
ROELANDT	Gerard	Oordegem
ROTENS	Denise	Melle
SCHIETTEKATTE	Etienne	Melle
SLOCK	André	Melle
TEIRLINCK	Lucien	Melle
THERY	Maurice	Melle
TRISTE	Fred	Merelbeke
TURF	Lieve	Melle
URMEL	Marc	Dikkelvenne
VAN CAUWENBERGHE	Jozefa	Melle
VAN DE PUTTE	Ghislain	Oosterzele
VAN DE PUTTE	Eric	Melle
Van der Stede - De Vylder	D.	Melle
VAN DRIESSCHE	Luc	Wieze
VAN HECKE	Jules	Zottegem
VAN KENHOVE	Patrick	Merelbeke - Bottelare
VAN NIEUWENHOVE	John	Melle
VAN OOST	Marcel	Melle
VANBETS	Eduard	Melle
VERSTRAETEN	Liliane	Gontrode
VINCQUEER	Antoine	Nieuwkerken-Waas
Vlaamse Vereniging voor	Familiekunde	Merksem
WARMOES	Leo	Merelbeke

Inhoudstafel

- Woord vooraf	1
- Bestuur & lidmaatschap Heemkundige Vereninging De Gonde	2
- Historische voetwegels (deel 3)	3
- De Nacht van de Geschiedenis	6
- Villa 'Bartsoen': de voorgeschiedenis van 'het Beukenhof' op Melle-Vogelhoek	7
- Erfgoeddag	12
- Het orgel van de Sint-Bavokerk te Gontrode	13
- Herberg de Pausijne (de Pauwinne) te Gontrode	19
- Aprilvis – verzenderkensdag	22
- Van Stoofstraten, Schuddevee- en andere straatjes in de rosse buurten	24
- Ledenlijst De Gonde	32

Werkten mee aan de realisatie van dit nummer :

- De Baets August
- Desmet Ginette
- Olsen Jan
- Oosterlinck Filip (opmaak)
- Selhorst Piet
- Van Heddegem Gerard
- Vanrolleghem Noël
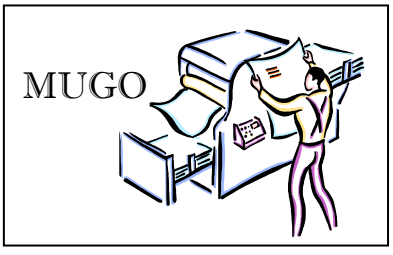
druk :